

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดปราจีนบุรี

พื้นที่สองข้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 317 (จันทบุรี-สระแก้ว) ครอบคลุมเขตการปกครองทั้งหมด 4 อำเภอคือ อำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี อำเภอวังน้ำเย็น อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี ดังนั้นจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดปราจีนบุรี จึงเป็นพื้นที่เกี่ยวเนื่องของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

สภาพทั่วไปของจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรี ประมวลได้จากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการคือ ลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะลักษณะทางด้านประชากรจะกล่าวถึงระดับจังหวัดต่อไปถึงระดับอำเภอเฉพาะ 4 อำเภอที่ทำการศึกษา

1. กายภาพ

1.1 ความเป็นมาของพื้นที่

เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 317 (จันทบุรี-สระแก้ว) เป็นทางหลวงแผ่นดินสายรองของภาคตะวันออก โดยมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) เป็นสายหลัก ในการก่อสร้างได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

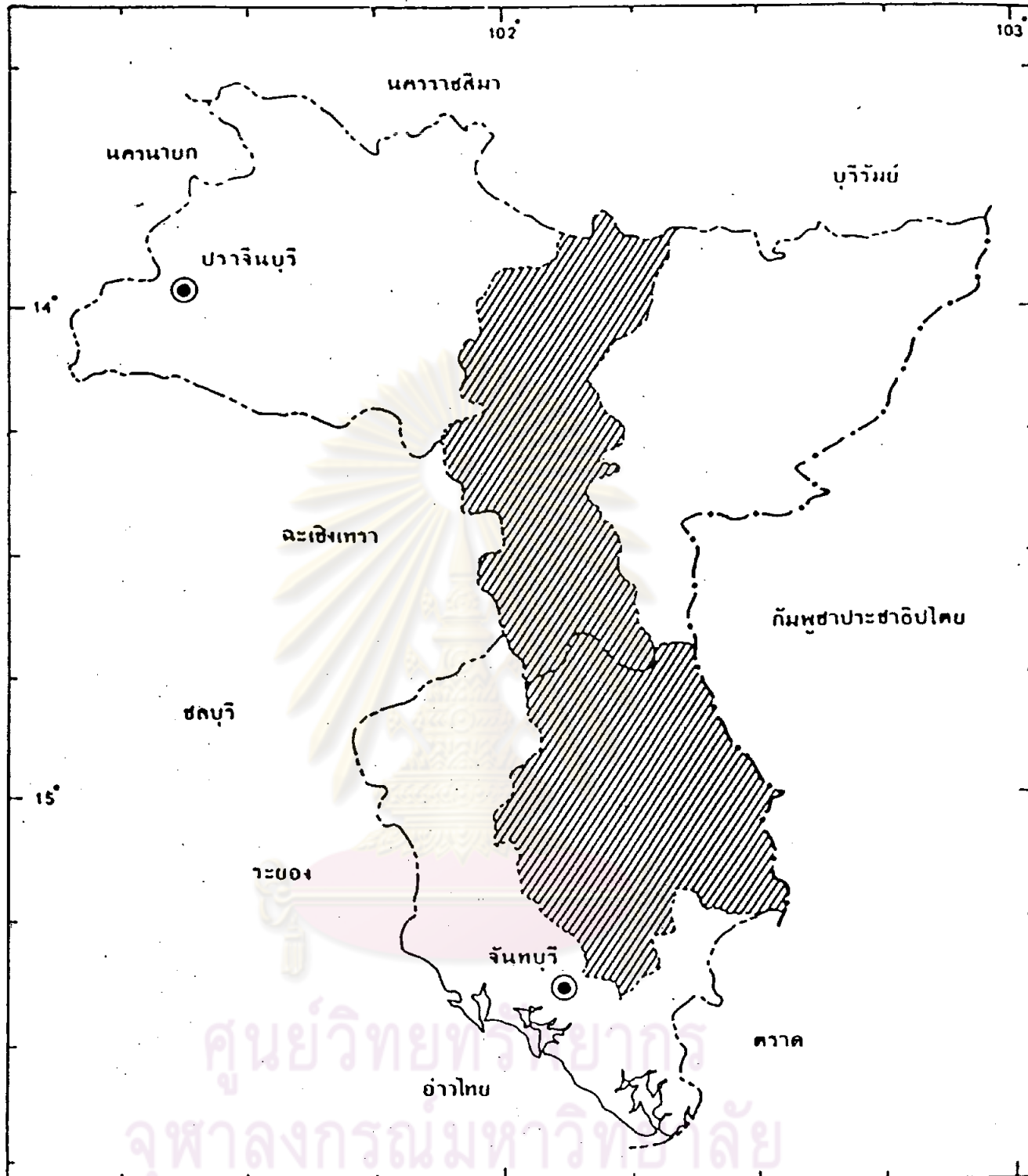
ตอน 1 กิโลเมตรที่ 0+000 ถึง 60+000 และกิโลเมตรที่ 6+473 ถึง 9+470 รวมระยะทางทั้งสิ้น 63.352 กิโลเมตร โดยเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 ที่ตำบลพลับพลา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี สิ้นสุดตอน 1 ที่บ้านตามูน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ค่าเงินการก่อสร้างโดยบริษัท เกอร์ช็อนแอนสัน ค่าก่อสร้าง 72,997,000 บาท เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2512 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2515

ตอน 2 กิโลเมตรที่ 60+000 ถึง 71+229.00 และกิโลเมตรที่ 0+000 ถึง 29+600 รวมระยะทาง 40.829 กิโลเมตร เริ่มจากบ้านตามูนไปสิ้นสุดตอน 2 ที่บ้านคาทลิ่ง

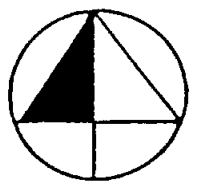
พื้นที่ในโครงการ

การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มการตั้งถิ่นฐานบริเวณอำเภอสองข้างถนน
สายจันทบุรี - สระแก้ว

การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มการตั้งถิ่นฐานบริเวณอำเภอสองข้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว

พื้นที่โครงการระดับอำเภอ

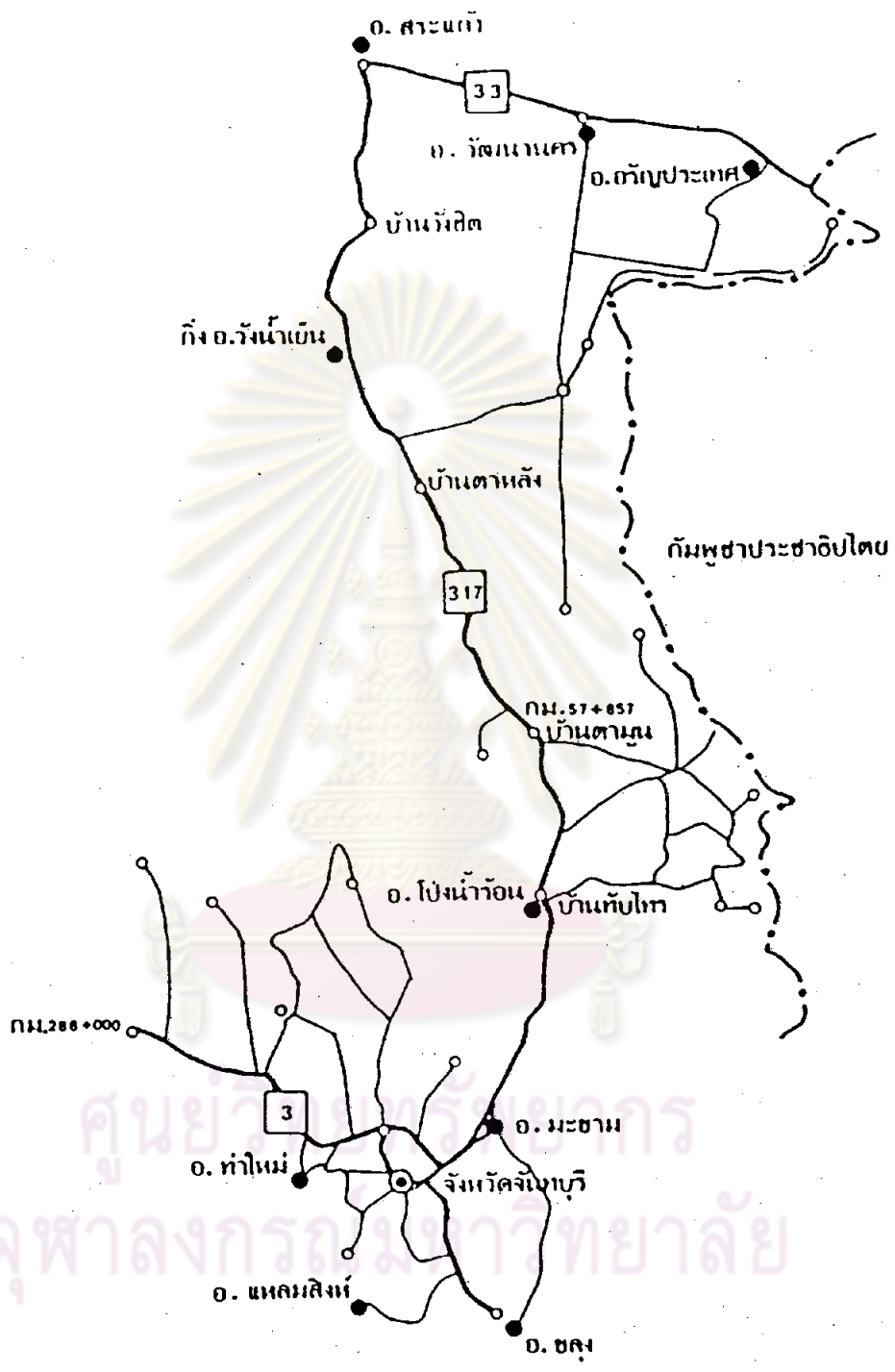
กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น ดำเนินการก่อสร้างโดยบริษัท อาร์ เจ ซาท์ จำกัด ค่าก่อสร้าง 43,794,930 บาท เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2514 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2520 การก่อสร้างตอน 2 นี้ล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้ โดยครบกำหนดตามสัญญาภายในเดือนสิงหาคม 2516 โดยสรุปปัญหาและอุปสรรคของบริษัทที่ดำเนินการก่อสร้างเกิดจากสาเหตุดังนี้คือ

- 1) เงินทุนหมุนเวียนมีไม่เพียงพอที่จะดำเนินการให้ทันแผนการทำงาน
- 2) เครื่องจักรมีน้อย และมีสภาพเก่าชำรุดทรุดโทรม เครื่องจักรส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักรเช่า มักจะเสียอยู่เนือง ๆ
- 3) มีฝนตกชุก

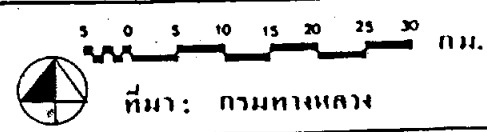
ตอน 3 กิโลเมตรที่ 29+600 ถึง 58+858.72 และกิโลเมตรที่ 0+000 ถึง 17+544.60 รวมระยะทาง 46.803 กิโลเมตร ต่อจากตอน 2 ที่บ้านตาตหลัง สิ้นสุดตอน 3 โดยเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ที่อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี ค่าก่อสร้าง 57,400,000 บาท ดำเนินการก่อสร้างโดยบริษัทเบสเอนจิเนียริ่ง เริ่มทำการก่อสร้างเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2513 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2516

รวมระยะทางทั้ง 3 ตอนเท่ากับ 150.984 กิโลเมตร เป็นเส้นทางที่สามารถใช้ได้ดีทุกฤดูกาล ลักษณะของถนนเป็นถนนที่มีคันทางกว้าง 9.00 เมตร ผิวถนนหนา 12-15 เซนติเมตร ชั้นรองพื้นทางเป็นลูกรังหนา 15 เซนติเมตร กว้าง 7.10 เมตร ผิวทางเป็นแบบ Asphaltic Concrete หนา 5 เซนติเมตร กว้าง 5.5 เมตร ไหล่ทางกว้างข้างละ 1.75 เมตร กำหนดเขตทางกว้างข้างละ 30 เมตร

เส้นทางนี้เริ่มต้นที่ตำบลพลับพลา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างอำเภอเมือง กับอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผ่านบางส่วนของอำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอวังน้ำเย็น สิ้นสุดเส้นทางโดยบรรจบกับถนนสุวรรณศร (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33) ที่อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี

การเปลี่ยนแปลงและแนวใหม่การตั้งถิ่นฐานบริเวณ
 อำเภอคลองช้างถนนลายจันทบุรี - สระแก้ว

แสดง : ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 317 (จันทบุรี - สระแก้ว)

1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต¹

จังหวัดจันทบุรี อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย ทางด้านฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย ประมาณเส้นรุ้งที่ $12^{\circ} 15' - 13^{\circ} 19'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $101^{\circ} 42' - 102^{\circ} 31'$ ตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 6,052 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,782,605 ไร่ อำเภอเมืองจันทบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของส่วนราชการต่าง ๆ อยู่ห่างจากฝั่งทะเลประมาณ 12 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 250 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อของจังหวัดจันทบุรี

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดปราจีนบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ อ่าวไทย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดตราด และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดระยอง

อำเภอมะขาม ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2442 เป็นอำเภอชั้นที่ 3 ตั้งอยู่ตอนกลางของจังหวัดจันทบุรี ประมาณเส้นรุ้งที่ $12^{\circ} 35' - 13^{\circ} 12'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $101^{\circ} 58' - 102^{\circ} 20'$ ตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 1,215 ตารางกิโลเมตร หรือ 759,375 ไร่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองจันทบุรี ประมาณ 12 กิโลเมตร

อำเภอโป่งน้ำร้อน ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2508 เป็นอำเภอชั้นที่ 3 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดจันทบุรี ประมาณเส้นรุ้งที่ $12^{\circ} 44' - 13^{\circ} 19'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $102^{\circ} 2' - 102^{\circ} 32'$ ตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 1,763 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,101,875 ไร่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองจันทบุรี ประมาณ 42 กิโลเมตร

จังหวัดปราจีนบุรี เป็นจังหวัดชายแดนภาคตะวันออกของประเทศไทย เป็นเมืองหน้าด่านทางด้านประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ตั้งอยู่ประมาณเส้นรุ้งที่ $13^{\circ} 5' - 14^{\circ} 26'$

¹ กรมแผนที่ทหาร

เหนือ และเส้นแวงที่ $101^{\circ} 8' - 102^{\circ} 59'$ ตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 12,194,959 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,621,849 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถยนต์ ประมาณ 122 กิโลเมตร ตามเส้นทางรถยนต์ผ่านจังหวัดนครนายก ประมาณ 130 กิโลเมตร และตามเส้นทางผ่านจังหวัดฉะเชิงเทรา ประมาณ 138 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อของจังหวัดปราจีนบุรี

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดนครนายก

อำเภอวังน้ำเย็น เป็นครั้งแรกแยกจากอำเภอสระแก้ว ตั้งเป็น กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2519 ต่อมาได้ยกฐานะเป็นอำเภอวังน้ำเย็น เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2516¹ อำเภอวังน้ำเย็นเป็นอำเภอชั้นที่ 3 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดปราจีนบุรี ประมาณ เส้นรุ้งที่ $13^{\circ} 14' - 13^{\circ} 41'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $101^{\circ} 55' - 102^{\circ} 18'$ ตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 956 ตารางกิโลเมตร หรือ 597,500 ไร่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองปราจีนบุรีประมาณ 150 กิโลเมตร ห่างจากชายแดนประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ระยะใกล้ที่สุด ประมาณ 7 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 280 กิโลเมตร

อำเภอสระแก้ว ตั้งขึ้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2501 เป็นอำเภอชั้นที่ 1 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดปราจีนบุรี ประมาณเส้นรุ้งที่ $13^{\circ} 32' - 14^{\circ} 11'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $101^{\circ} 53' - 102^{\circ} 19'$ ตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 1,890 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,181,250 ไร่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองปราจีนบุรี ตามเส้นทางรถยนต์ ประมาณ 100 กิโลเมตร

¹ การปกครองท้องถิ่น, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

ตารางที่ 3.1 แสดงการแบ่งเขตพื้นที่การปกครองของจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2527

เขตการปกครอง	พื้นที่ (กม. ²)	อยู่ห่างจาก จังหวัด (กม.)	ยอดรวมจำนวน		เทศบาล		สุขาภิบาล		จำนวนตำบลใหญ่ นอก เขตเทศบาล และสุขาภิบาล
			ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวน	ตำบล	จำนวน	ตำบล	
อำเภอเมืองจันทบุรี	262.145	-	11	94	1	1	3	3	7
อำเภอท่าใหม่	2,143.224	11	21	188	1	1	1	1	18
อำเภอขลุง	747.926	24	11	82	1	1	-	-	10
อำเภอแหลมสิงห์	197.637	30	7	64	-	-	2	2	5
อำเภอมะขาม	1,357.186	12	8	83	-	-	1	1	7
อำเภอโป่งน้ำร้อน	1,344.054	42	7	55	-	-	2	3	4
จังหวัดจันทบุรี	6,052.72	-	65	568	3	3	9	10	51

หมายเหตุ : เขตเทศบาลถือเป็นเขตการปกครอง เขตสุขาภิบาลอาจครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลหรือทั้งหมด

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

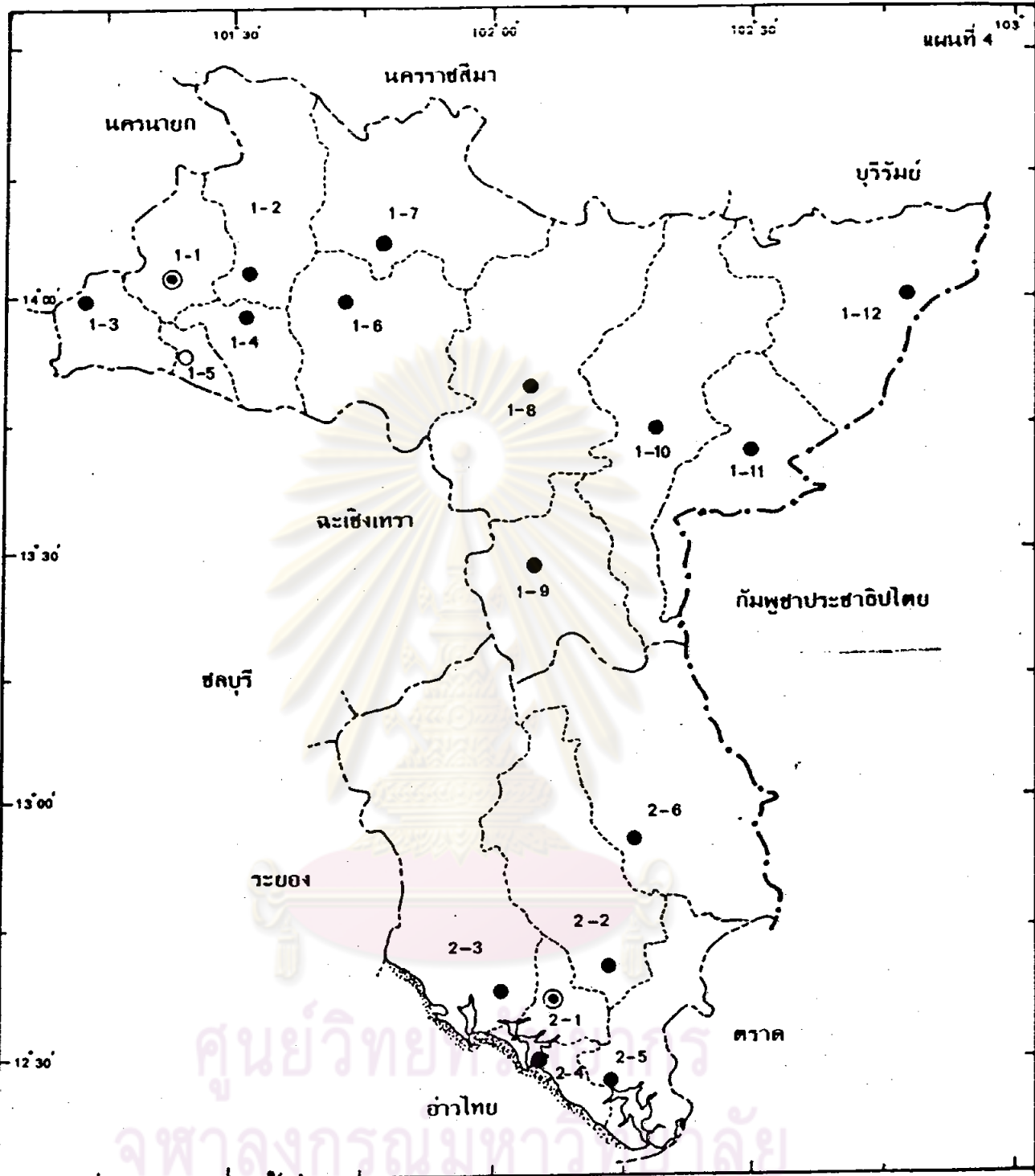
ตารางที่ 3.2 แสดงการแบ่งเขตพื้นที่การปกครองของจังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2527

เขตการปกครอง	พื้นที่ (กม. ²)	อยู่ห่างจาก จังหวัด (กม.)	ยอดรวมจำนวน		เทศบาล		สุขาภิบาล		จำนวนตำบลใหญ่ นอกเขตเทศบาล และสุขาภิบาล
			ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวน	ตำบล	จำนวน	ตำบล	
อำเภอเมืองปราจีนบุรี	559.326	-	13	131	1	1	2	2	10
อำเภอกบินทร์บุรี	1,331.139	60	14	138	1	1	2	3	8
อำเภอโคกขี้ป	133	20	4	24	-	-	1	1	3
อำเภอดาพระยา	1,100	200	6	63	-	-	1	1	4
อำเภอนาดิ	1,274	78	6	54	-	-	-	-	6
อำเภอบ้านสร้าง	367,204	20	9	87	-	-	1	2	7
อำเภอประจันตคาม	911,571	30	9	103	-	-	1	1	8
อำเภอจันทน้ำเย็น	720	150	5	48	-	-	1	1	2
อำเภอวัฒนานคร	1,961	138	13	120	-	-	1	1	10
อำเภอศรีมหาโพธิ์	437	21	10	77	-	-	1	2	8
อำเภอสระแก้ว	2,728.605	100	10	148	-	-	1	1	7
อำเภอรัญประเทศ	672.114	154	9	74	1	1	-	-	8
จังหวัดปราจีนบุรี	12,194.959	-	108	1,067	3	3	12	15	81

หมายเหตุ : เขตเทศบาล เมือง เขตการปกครอง เขตสุขาภิบาลอาจครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลหรือทั้งหมด

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

แนวทางการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานบริเวณ
อำเภอคลองข่างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว

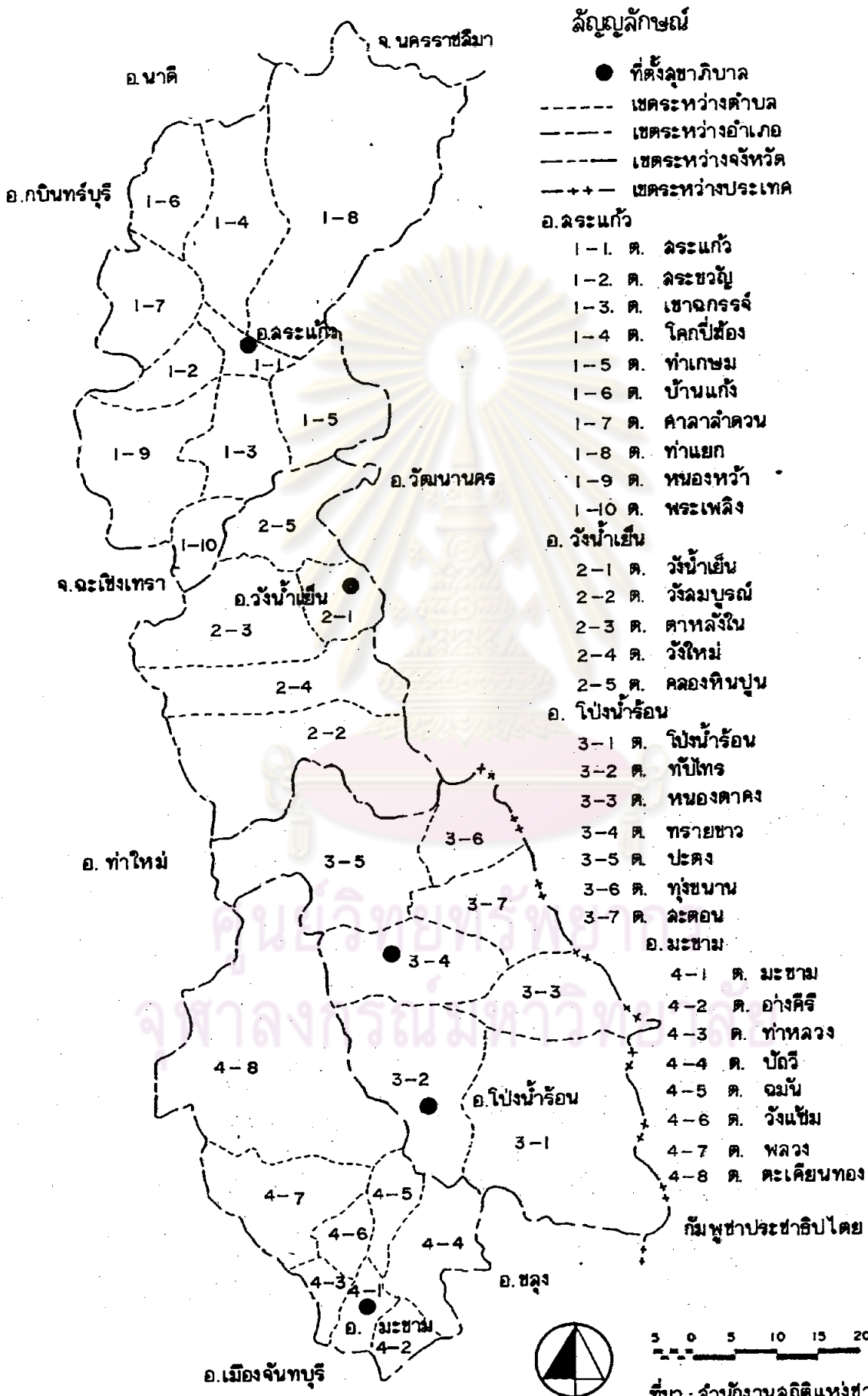
10 0 10 20 30 40 กม.

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แสดง: การแบ่งเขตการปกครองระดับจังหวัด

<p>สัญลักษณ์ :</p> <ul style="list-style-type: none"> ◎ อำเภอเมือง ● อำเภอ ----- เขตระหว่างอำเภอ ----- เขตระหว่างจังหวัด -.-.-.-.- เขตระหว่างประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> 1. จังหวัดปราจีนบุรี 1-1 เมืองปราจีนบุรี 1-2 ปะจันตคาม 1-3 บ้านสร้าง 1-4 ศรีมหาโพธิ์ 1-5 โคกปิบ 1-6 กบินทร์บุรี 1-7 นาดี 1-8 สระแก้ว 1-9 วังน้ำเย็น 1-10 วัดนาคา 1-11 อัญประเทศ 1-12 ตาพะยา 	<ul style="list-style-type: none"> 2. จังหวัดจันทบุรี 2-1 เมืองจันทบุรี 2-2 มะขาม 2-3 ท่าใหม่ 2-4 แหลมสิงห์ 2-5 ชลข 2-6 โป่งน้ำร้อน
--	---	--

แผนที่ 5 แล่งการแบ่งเขตการปกครองระดับอำเภอ

1.3 เขตการปกครอง

จังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 6 อำเภอ 65 ตำบล 566 หมู่บ้าน และแบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็น เทศบาล 3 แห่ง สุขาภิบาล 9 แห่ง

จังหวัดปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรี แบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 12 อำเภอ 108 ตำบล 1,067 หมู่บ้าน และแบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็น เทศบาล 3 แห่ง สุขาภิบาล 11 แห่ง

1.4 สภาพทางภูมิศาสตร์

1.4.1 ลักษณะภูมิประเทศ

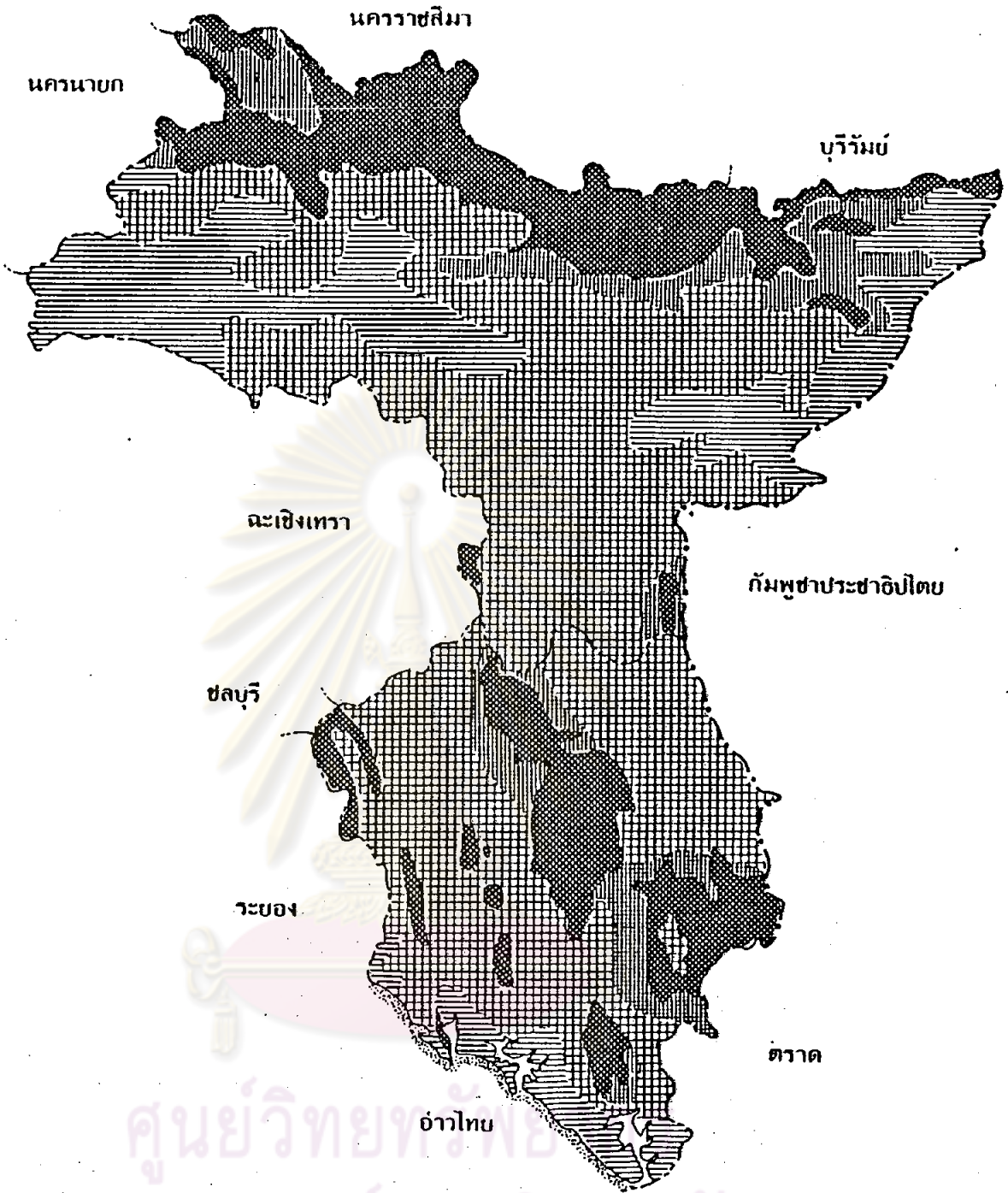
จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดปราจีนบุรีมีลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ

(1) ที่ราบชายฝั่งทะเล (Coastal Plains) และที่ราบลุ่มแม่น้ำ (Alluvial Plains) ซึ่งเกิดจากดินตะกอนและวัตถุน้ำพัดพามาเกิดใหม่ (Alluvial Soils on Recent Alluvium) พบทางตอนใต้ของจังหวัดจันทบุรีตลอดแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทย คือ บางส่วนของอำเภอท่าใหม่ อำเภอเมือง อำเภอแหลมสิงห์ และอำเภอขลุง ส่วนจังหวัดปราจีนบุรีอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปราจีนบุรีทั้งสองด้าน ได้แก่ บางส่วนของอำเภอศรีมหาโพธิ อำเภอประจันตคาม อำเภอเมือง อำเภอบ้านสร้าง และพบทางด้านตะวันออก บริเวณที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ได้แก่ อำเภออรัญประเทศ และอำเภอตาพระยา

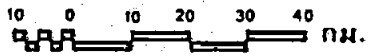
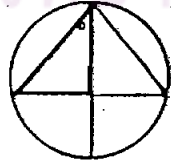
(2) พื้นที่ราบ เป็นที่ราบที่มีความลาดชันของพื้นที่ระหว่างร้อยละ 0-2 อยู่ในบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ บางส่วนของอำเภอท่าใหม่ อำเภอขลุง และอำเภอมะขาม พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง ไร่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น เป็นส่วนใหญ่ ส่วนจังหวัดปราจีนบุรีพื้นที่ราบจะอยู่ทางตอนกลางของจังหวัด ได้แก่ อำเภอวัฒนานคร อำเภอสระแก้ว อำเภอกบินทร์บุรี

(3) ที่ราบลอนลาดและลอนชัน (Undulating and Rolling Plains) ความลาดชันของพื้นที่ร้อยละ 2-16 พื้นที่จะมีลักษณะพื้นที่สูง ๆ ด่ำ หรือเนินเขา ได้แก่พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอท่าใหม่ และอำเภอโป่งน้ำร้อน ส่วนจังหวัดปราจีนบุรีได้แก่พื้นที่เกือบทั้งหมดของอำเภอวังน้ำเย็น และทางตอนบนของจังหวัดในแนวตะวันออก-ตะวันตก ได้แก่พื้นที่บางส่วนของอำเภอนาดี อำเภอekinทร์บุรี อำเภอสระแก้ว อำเภอวัฒนานคร และอำเภอตาพระยา โดยพื้นที่บริเวณหลังสุดนี้จะ เป็นที่ตอนมีลักษณะ เป็นเนินเขาและป่าโปร่ง ส่วนใหญ่จะเป็นป่าเสื่อมโทรม สภาพของดินค่อนข้างจะเป็นดินปนทรายจนถึงทรายจัดที่สุด ซึ่งคล้ายกับสภาพภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(4) พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง (Slope Complex) ได้แก่ ที่ราบสูง (Plateaus) เขา (Hill) และภูเขา (Mountains) ได้แก่ ทางตอนบนของจังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะเขตติดต่อระหว่างอำเภอมะขามกับอำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อนกับอำเภอขลุง นอกจากนี้ยังอยู่กระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป ในอำเภอท่าใหม่ อำเภอขลุง และอำเภอโป่งน้ำร้อน เทือกเขาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะวางตัวอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ เทือกเขาที่มีความสูงมากที่สุดจะอยู่ในอำเภอมะขามติดต่อกับอำเภอโป่งน้ำร้อน คือมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-1,800 เมตร สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบชื้น อันเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารที่สำคัญ ส่วนพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ของจังหวัดปราจีนบุรีจะอยู่ทางตอนบนเป็นแนวยาวนานกับเขตติดต่อระหว่างจังหวัดปราจีนบุรีกับจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ กับทางด้านตะวันออกที่เป็นเขตติดต่อกับจังหวัดนครนายก บริเวณที่อยู่ระหว่างเส้นแบ่งเขตติดต่อกับจังหวัดนครนายก บริเวณที่อยู่ระหว่างเส้นแบ่งเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงเหล่านี้ บางแห่งจะเป็นป่าดิบ มีเนินเขาสลับซับซ้อน เนินเขาส่วนใหญ่จะวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ แต่ความสูงจะมีความสูงน้อยกว่าเทือกเขาในจังหวัดจันทบุรีอยู่มาก

แสดง: ลักษณะพื้นผิว
 สัญลักษณ์:

- ที่ราบ ความสูงเหนือก้นร่องน้ำไม่เกิน 30 เมตร ความลาดชันน้อยกว่า 2 %
- ที่สูงๆ ต่ำๆ ความสูงเหนือก้นร่องน้ำ 30-150 เมตร ความลาดชัน 2-10 %
- ภูเขา ความสูงเหนือก้นร่องน้ำ 150-600 เมตร ความลาดชัน 10-30 %
- ภูเขาสูง ความสูงเหนือก้นร่องน้ำมากกว่า 600 เมตร ความลาดชันมากกว่า 30 %

ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย

1.4.2 ลักษณะคุณภาพดิน

ลักษณะคุณภาพดิน (Soil Types) ของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดปราจีนบุรีจำแนกตามลักษณะแผ่นดิน (Land Form) ได้ 4 ประเภทคือ ¹

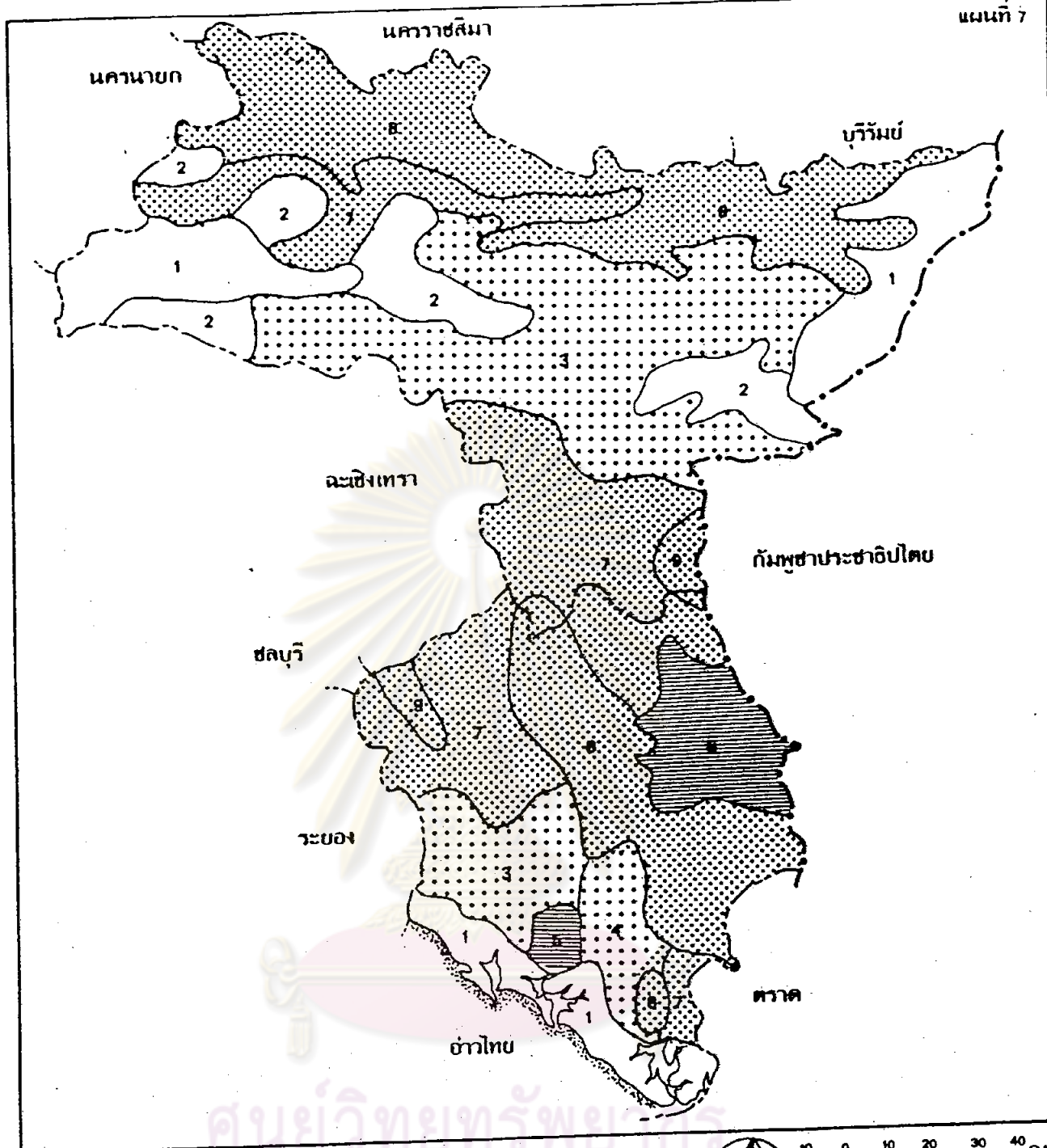
(1) ที่ราบลุ่ม (Alluvial Plain) และที่ราบขั้นบันไดต่ำ (Lower Terraces) ลักษณะของดินประเภทนี้ เกิดจากดินตะกอนและวัสดุน้ำพัดพามาเกิดใหม่หรือค่อนข้างใหม่ สภาพพื้นที่ที่พบมีลักษณะราบเรียบโดยเฉพาะที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล กลุ่มดิน (Great Soil Group) นี้ ลักษณะโดยทั่วไปเป็นดินลึก มีการระบายน้ำเลง เนื้อดินเป็นดินเหนียว หรือดินเหนียวปนทรายแป้ง ดินล่างเป็นดินเหนียวร่วมกับเศษหิน มีการไหลบ่าของน้ำบนผิวดินช้า ระดับน้ำใต้ดินจะสูงอยู่ใกล้กับผิวดินตลอดปี ดินประเภทนี้จึงมักจะถูกน้ำท่วมอยู่เสมอ

(2) ดินที่ราบขั้นบันไดคั่นสูง (Higher Terraces) เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำเก่าบนลานตะพักลำน้ำระดับต่ำถึงปานกลาง สภาพพื้นที่มีลักษณะลูกคลื่นเล็กน้อยถึงลูกคลื่นลอนลาด เป็นดินลึกระบายน้ำดี ดินบนลึกประมาณ 30 เซนติเมตรเป็นดินร่วนปนทราย ดินล่างเป็นดินร่วนเหนียว

(3) ดินที่อยู่ส่วนต่ำของที่ราบสูง (Low Plateaus) พื้นที่นี้จะเป็นที่ดอนซึ่งเกิดจากการที่ เขาหรือภูเขาถูกน้ำกัดกร่อน หรือชะล้าง เป็นวงจรมหาวงจรมานานมาแล้วในอดีต ดังนั้นดินนี้จึงเกิดจากวัตถุตกค้างและหินดินดานเชิงเขาที่เป็นหินดินดานและหินที่มีความสัมพันธ์กับหินดินดาน โดยเฉพาะหินปูนและหินบะซอลต์ ลักษณะของดินกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นดินตื้นถึงลึกปานกลาง ดินบนเป็นดินร่วนปนดินเหนียว หรือดินร่วนปนดินทราย ดินล่างเป็นดินเหนียวหรือดินเหนียวปนทราย ระดับน้ำใต้ดินลึก มีการระบายน้ำดี

(4) ดินตามเขาและภูเขา (Soils of the Hills and the Mountains) ดินประเภทนี้เกิดบริเวณที่ลาดชันบนสารที่เป็นหินกรวดถึงหินกรวดปานกลาง และบริเวณที่ชันมากจะเป็นชะง่อนง้ำของหินปูน (Steep Land, Limestone Crags) ดินประเภทนี้โดยทั่วไปมีลักษณะคล้ายคลึงกับดินที่อยู่ส่วนต่ำของที่ราบสูง แต่ส่วนใหญ่แล้วบริเวณ

¹ กองสำรวจดิน, กรมพัฒนาที่ดิน.

แสดง: ลักษณะคุณภาพดิน (SOIL TYPES)

10 0 10 20 30 40 กม.

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน

- ที่ราบลุ่มน้ำ (ALLUVIAL PLAINS) และที่ราบขั้นบันไดต่ำ (LOWER TERRACES)
  - 1 ALLUVIAL SOILS ON RECENT ALLUVIUM
  - 2 LOW-HUMIC GLEY SOILS ON RECENT ALLUVIUM
- ดินที่ราบขั้นบันไดคั่นสูง (HIGHER TERRACES)
  - 3 GRAY PODZOLIC SOILS ON OLD ALLUVIUM
  - 4 RED-YELLOW PODZOLIC SOILS ON OLD ALLUVIUM
- ส่วนต่ำของที่ราบสูง (LOW PLATEAUS)
  - 5 LATOSOLS SOILS
  - 6 RED-BROWN EARTHS ON ALLUVIAL AND RESIDUAL MATERIALS, ASSOCIATED WITH LIMESTONE
- ดินตามเขาและภูเขา (SOILS OF THE HILLS AND MOUNTAINS)
  - 7 RED-YELLOW PODZOLIC SOILS, MOSTLY HILLY, ON MATERIALS FROM ACID TO INTERMEDIATE ROCKS
  - 8 STEEP LAND, ACID TO INTERMEDIATE ROCKS, MAINLY RED-YELLOW PODZOLIC SOILS
  - 9 STEEP LAND, LIMESTONE CRAGS AND RED-BROWN EARTHS

ที่มีความลาดชันมาก โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นภูเขาเหล่านี้ไม่เหมาะสมในการทำารกสิกรรม ควรคงสภาพป่าตามธรรมชาติเอาไว้เพื่อรักษาแหล่งต้นลำธารและทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของชาติเอาไว้

1.4.3 ลักษณะภูมิอากาศ

(1) ลักษณะภูมิอากาศจังหวัดจันทบุรี

จากลักษณะที่ตั้งของจังหวัดจันทบุรีซึ่งอยู่ตอนล่างของภาคตะวันออก และมีอาณาเขตติดต่อกับทะเล ทำให้ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมที่พัดผ่าน ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่มีภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน (Tropical Monsoon Climate) คืออากาศร้อน มีความชุ่มชื้นสูง ฤดูฝนจะยาวนานเป็นระยะเวลา 6 เดือน เริ่มเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฝนจะตกชุกมากมากในเดือนสิงหาคม และกันยายน ปริมาณน้ำฝนตลอดปีเฉลี่ยวัดได้ 2,977.2 มม.

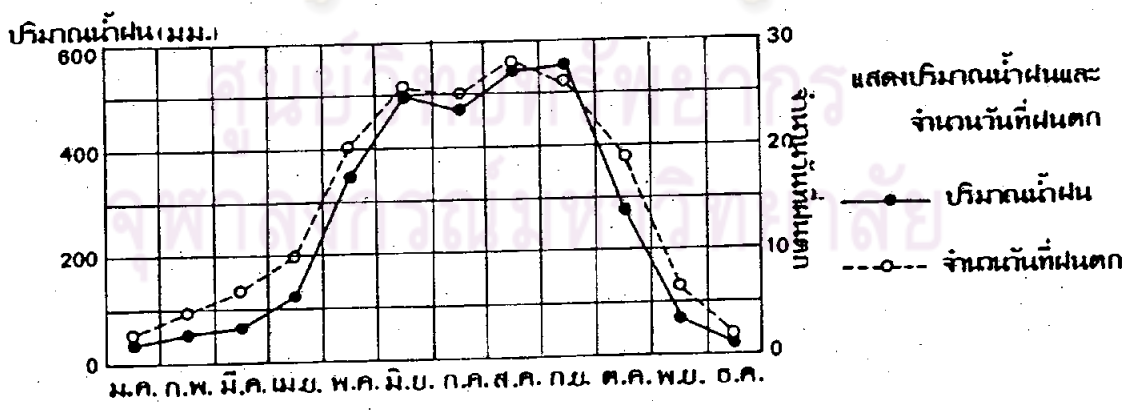
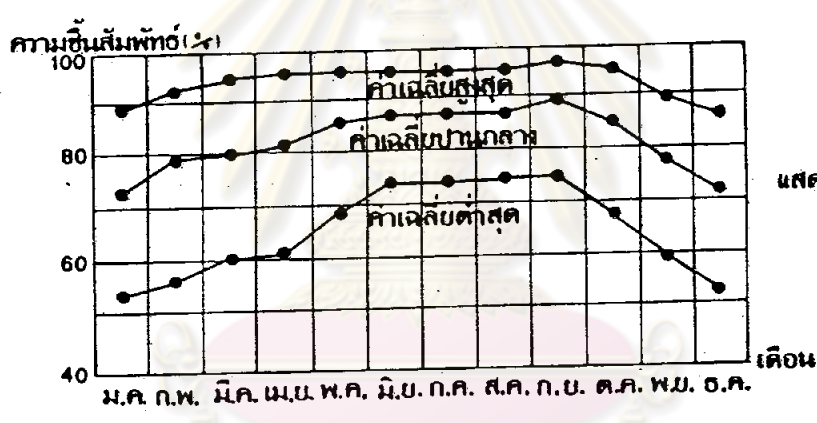
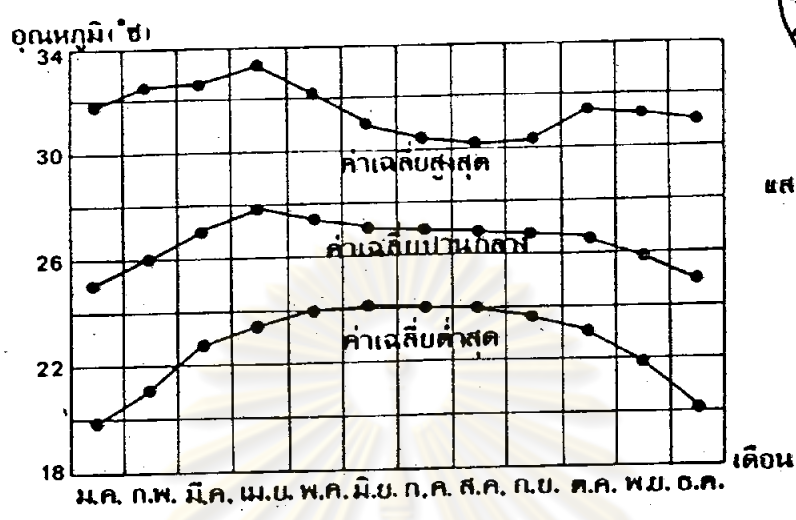
ส่วนฤดูหนาวและฤดูร้อนจะมีระยะเวลาสั้น กล่าวคือ ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ ฤดูร้อนจะเริ่มกลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงต้นเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 26.5° ซ. อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 27.8° ซ. และต่ำสุดประมาณ 25.0° ซ. ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีประมาณร้อยละ 82.0

(2) ลักษณะภูมิอากาศจังหวัดปราจีนบุรี

จากลักษณะที่ตั้งของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งอยู่ตอนบนของภาคตะวันออก และมีเทือกเขาสูงทางตอนบนของจังหวัด ทำให้ไม่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้อย่างเต็มที่ เช่น จังหวัดจันทบุรี ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ดอนเสียเป็นส่วนใหญ่ อากาศโดยทั่วไปจึงค่อนข้างร้อนและอบอ้าวในฤดูร้อน และค่อนข้างหนาวแห้งแล้งในฤดูหนาว แบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่ราวกลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม รวมระยะเวลาประมาณ 3 เดือน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่ต้นเดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ฝนจะตกหนักช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปีวัดไว้ 1,997.0 มม. ส่วนฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ 3 เดือน

แสดงภูมิอากาศจังหวัดจันทบุรี

(ค่าเฉลี่ยรายเดือนระหว่างปี พ.ศ. 2494 - 2523)

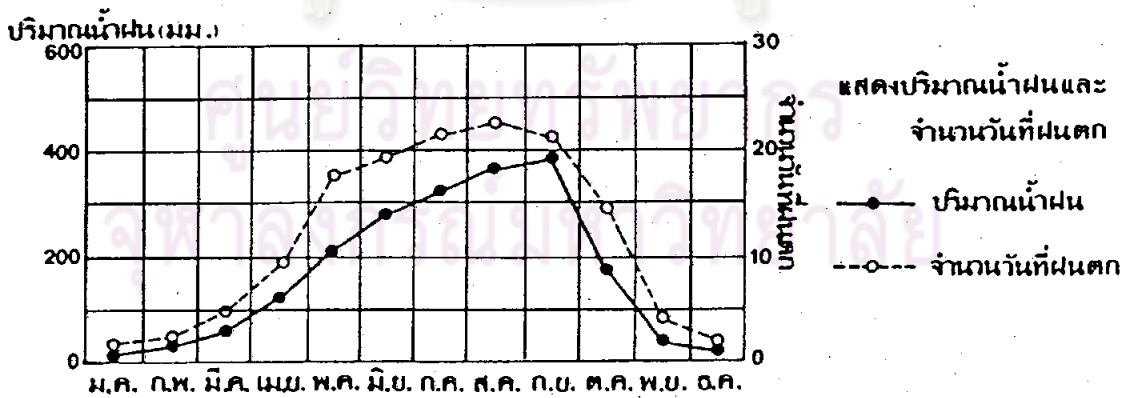
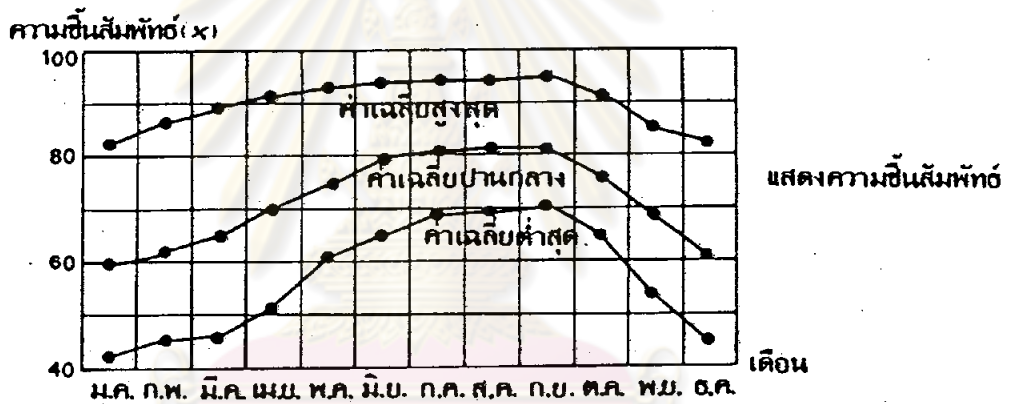
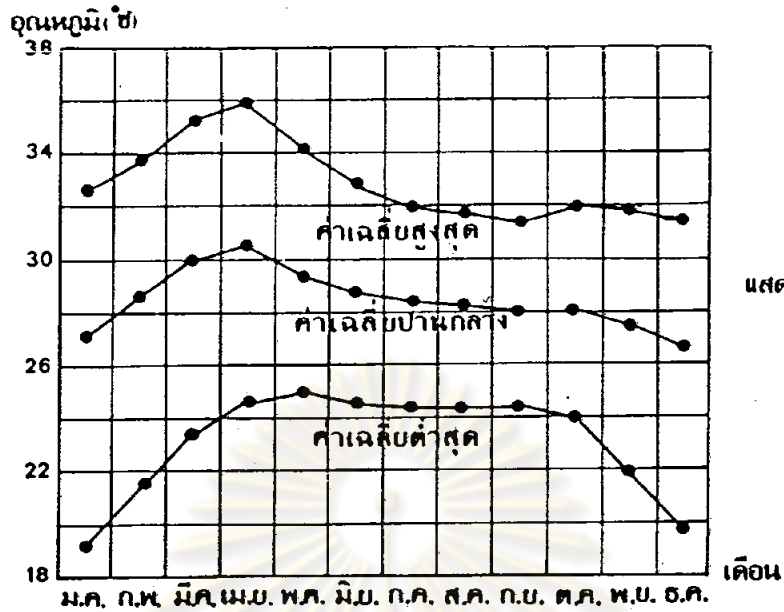

แสดงทิศทางและความถี่ของลม

	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทิศทางลมประจำฤดู	NE	S	S	S	S	SW	SW	SW	SW	NE	NE	NE
ความเร็วลมเฉลี่ย (นอต)	2.1	4.8	6.5	10.0	20.8	24.8	24.8	26.0	24.8	18.0	6.5	1.7
ความเร็วลมสูงสุด	40	42	65	44	40	47	60	38	40	63	40	40

แสดงภูมิอากาศจังหวัดปราจีนบุรี

(ค่าเฉลี่ยรายเดือนระหว่างปี พ.ศ. 2494 - 2523)

แสดงทิศทางและความเร็วของลม

	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทิศทางลมประจำฤดู	E	E	E	E	E	W	W	W	W	E	E	E
ความเร็วลมเฉลี่ย (นอต)	5.1	4.7	4.3	3.9	3.7	3.3	3.4	3.5	3.2	4.3	5.7	5.9
ความเร็วลมสูงสุด	38	48	55	55	36	55	45	42	52	50	34	35

ที่มา : กรมอุตุนิยมวิทยา

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 28.4°C . อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 33.0°C . และค่าสุดประมาณ 23.1°C . ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีประมาณร้อยละ 72

1.4.4 การจำแนกสมรรถนะที่ดิน

(1) สมรรถนะที่ดินจังหวัดจันทบุรี

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดจันทบุรีตั้งแต่ตอนกลางของอำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอมะขาม ดินจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปลูกพืชสวน ไม้ยืนต้น และยางพารา สลับกับพื้นที่ที่ไม่ควรนำมาทำการเพาะปลูกแต่ควรสงวน เป็นพื้นที่ป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธาร และมีพื้นที่ที่ควรปล่อยไว้ เป็นป่าชายเลนจะอยู่ระหว่างแนวชายฝั่งทะเล เลขานานกับเส้นทางสายสุขุมวิท ส่วนพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำนา และการปลูกพืชไร่จะอยู่ทางตอนบนของจังหวัด

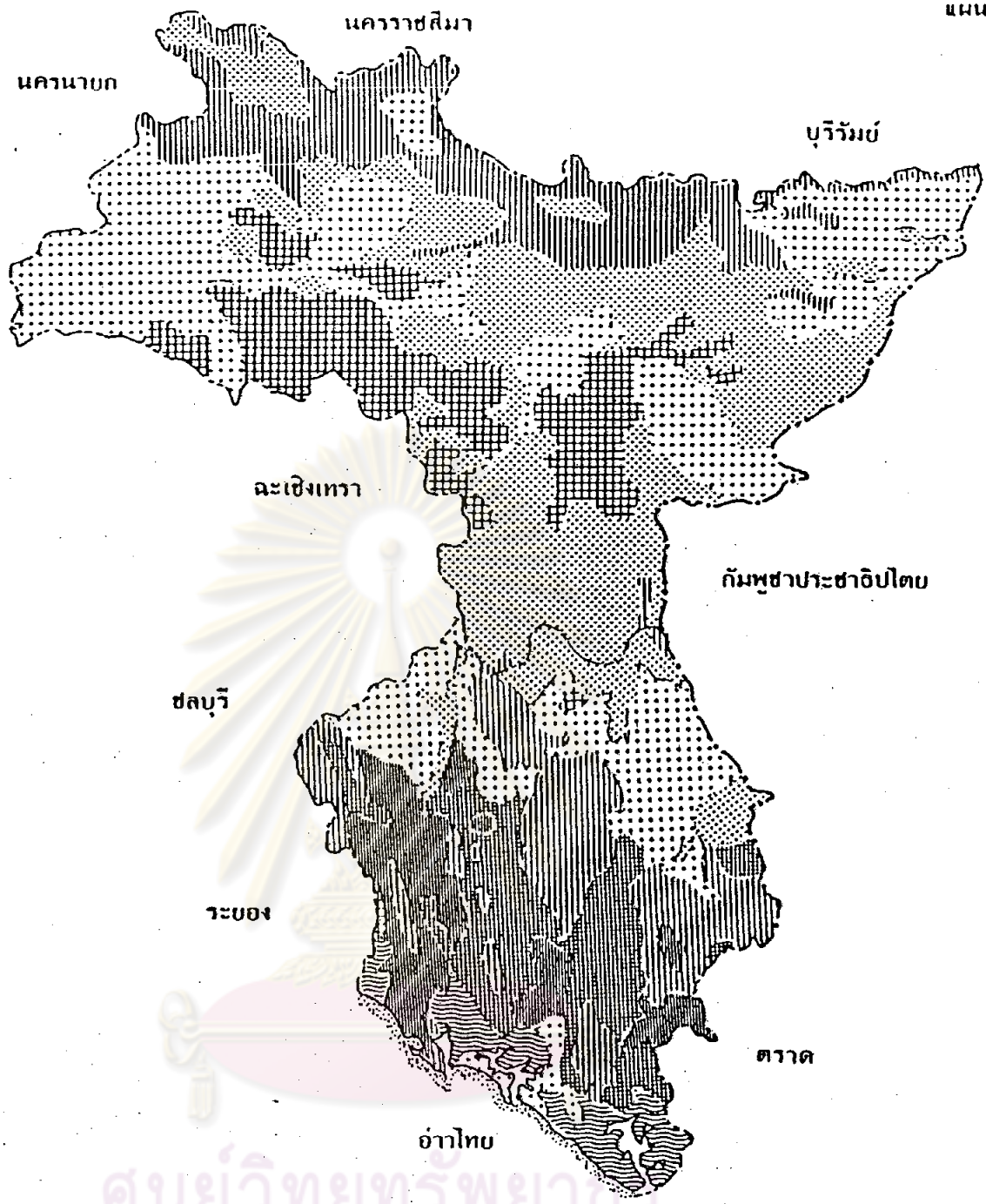
(2) สมรรถนะที่ดินจังหวัดปราจีนบุรี

ความเหมาะสมของดินจังหวัดปราจีนบุรีนั้น เหมาะสำหรับพืชยืนต้นชนิดกว่าจังหวัดจันทบุรีมาก พื้นที่แทบทั้งจังหวัดมีความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชไร่ การทำนา และสำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัยเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้จะเป็นพื้นที่ที่ควรสงวนเป็นพื้นที่ป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธาร ซึ่งอยู่ทางตอนบนขนานกับเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง

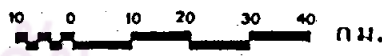
1.5 การใช้ที่ดิน

1.5.1 สภาพการใช้ที่ดินของจังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ที่ความแตกต่างกันด้านภูมิประเทศ เป็นอย่างมาก ซึ่งมีผลกระทบต่อความเหมาะสมของที่ดินต่อการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ เริ่มจากพื้นที่ทางทิศใต้ที่อยู่ขนานระหว่างชายฝั่งทะเลกับถนนสุขุมวิท ลักษณะเป็นที่ราบ จะเป็นพื้นที่น้ำปะปนกับการทำนาข้าวและผักบ้าง เล็กน้อย นอกจากนี้พื้นที่นี้บางส่วนที่ใกล้ชายฝั่งทะเลและมีความเค็ม เหลืออยู่จะมีสภาพเหมาะกับการทำสวนมะพร้าว บ่อปลา และนาุ้ง

แสดง: การจำแนกสมรรถนะที่ดิน
สัญลักษณ์:

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน

- พื้นที่เหมาะสมสำหรับกาทำนา
- พื้นที่ที่ควรปล่อยไว้เป็นป่าชายเลน
- พื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชไร่
- พื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกยางพารา
- พื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชสวนและไม้ยืนต้น
- พื้นที่เหมาะสมสำหรับใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์
- พื้นที่ที่ควรสงวนเป็นพื้นที่ป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธาร

ตารางที่ 3.3 แสดงการใช้ที่ดินของจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2524

ลักษณะการใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ	เนื้อที่รวม (ไร่)	ร้อยละ
1. พื้นที่ป่าไม้	2,354,469	62.24	2,354,469	62.24
2. พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร			1,273,133	33.66
2.1 นาข้าว	169,874	4.49		
2.2 ไม้ผลและไม้ยืนต้น	578,810	15.30		
1) ยางพารา	313,189	8.28		
2) ทูเรียน	112,169	2.97		
3) เงาะ	95,219	2.52		
4) มังคุด	14,997	0.39		
5) มะพร้าว	15,735	0.42		
6) อื่น ๆ	27,501	0.72		
2.3 พืชไร่	515,516	13.63		
1) มันสำปะหลัง	334,950	8.86		
2) ข้าวโพด	90,646	2.39		
3) ผ้าย	52,292	1.38		
4) ถั่วลิสง	12,788	0.34		
5) อื่น ๆ	24,840	0.66		
2.4 อื่น ๆ	9,033	0.24		
3. พื้นที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ			155,003	4.10
3.1 พื้นที่ชุมชน	113,304	3.00		
3.2 อื่น ๆ	41,699	1.10		
รวม	3,782,605	100.00	3,782,605	100.00

- หมายเหตุ : 1) ไม้ผลและไม้ยืนต้นประเภทอื่น ๆ ได้แก่ ลางสาด พริกไทย มะม่วง มะม่วง-หิมพานต์ ลิ้นจี่ น้อยหน่า ฝรั่ง ส้ม ละมุด กาแฟ มะนาว ระกำ
- 2) พืชไร่ประเภทอื่น ๆ ได้แก่ อ้อย สับปะรด ข้าวไร่ พริก กล้วย ถั่วเหลือง ถั่วเขียว
- 3) พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรประเภทอื่น ๆ ได้แก่ ทุ่น ไม้ตรง สน กกกลม ผักต่างๆ
- 4) พื้นที่ชุมชน ได้แก่ พื้นที่เทศบาลและสุขาภิบาล

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี

ตารางที่ 3.4 แสดงการใช้ที่ดินของจังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2524

ลักษณะการใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ	เนื้อที่รวม (ไร่)	ร้อยละ
1. พื้นที่ป่าไม้	2,422,143		2,422,143	32.86
2. พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร			2,726,521	36.99
2.1 นาข้าว	1,695,564	23.00		
2.2 ไม้ผลและไม้ยืนต้น	93,313	1.27		
1) ไม้ดง	16,070	0.22		
2) มะม่วง	17,276	0.23		
3) มะพร้าว	10,195	0.14		
4) ทูเรียน	10,433	0.14		
5) อื่น ๆ	39,339	0.54		
2.3 พืชไร่	937,644	12.72		
1) มันสำปะหลัง	391,155	5.31		
2) ข้าวโพด	316,983	4.30		
3) ฝ้าย	70,482	0.96		
4) ถั่วต่าง ๆ	66,542	0.90		
5) ข้าวฟ่าง	13,391	0.18		
6) ปอ	11,949	0.16		
7) อื่น ๆ	67,162	0.91		
3. พื้นที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ			2,222,611	30.15
3.1 พื้นที่ชุมชน	72,134	0.98		
3.2 อื่น ๆ	2,150,477	29.17		
รวม	7,371,275	100.00	7,371,275	100.00

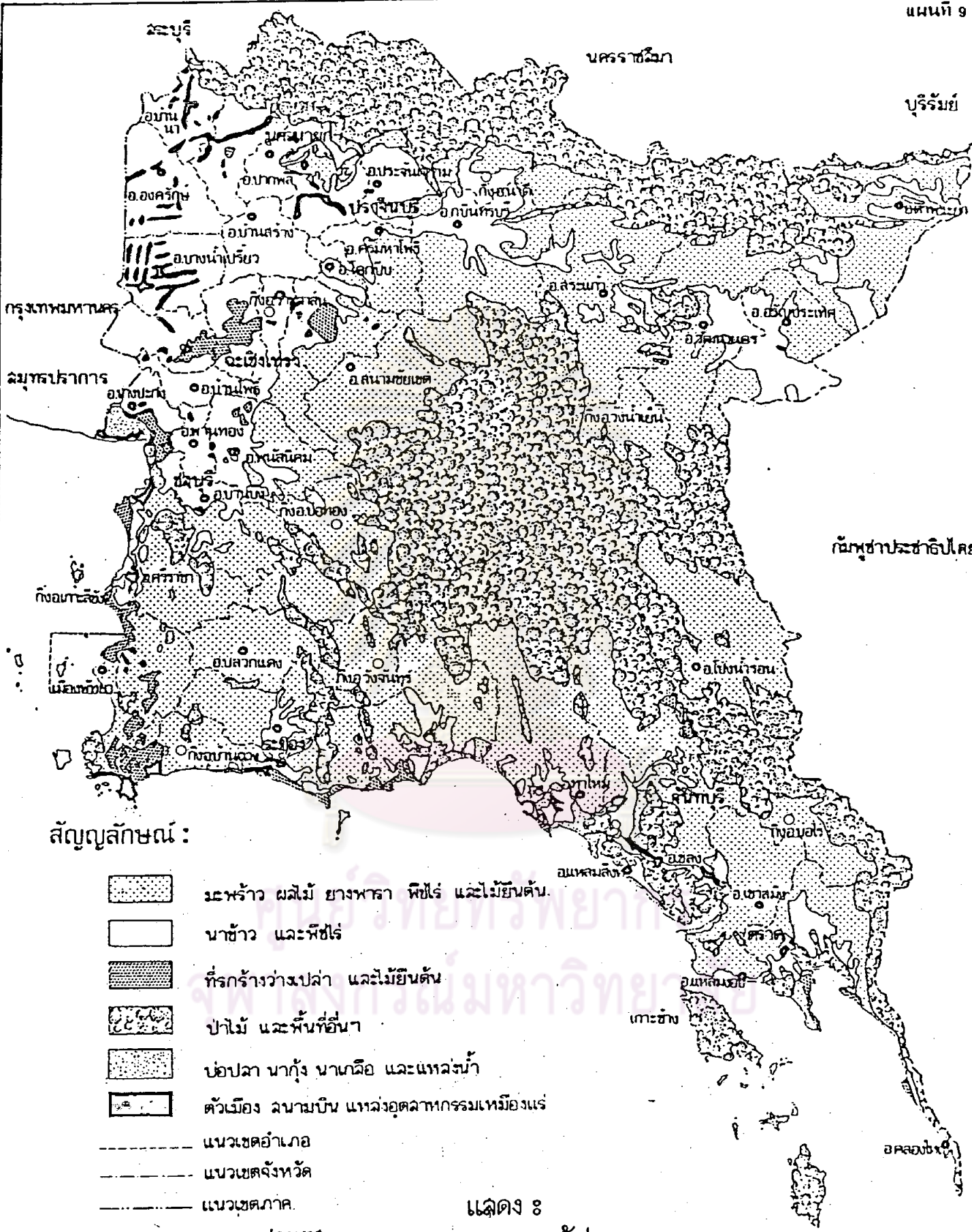
หมายเหตุ : 1) ไม้ผลและไม้ยืนต้นประเภทอื่น ๆ ได้แก่ ทุเรียน ขนุน กล้าย มะนาว มะขาม

น้อยหน่า ส้มโอ มะม่วงทิพพานต์ ฝรั่ง ละมุด

2) พืชไร่ประเภทอื่น ๆ ได้แก่ งา ละหุ่ง อ้อย สับปะรด

3) พื้นที่ชุมชน ได้แก่ พื้นที่เทศบาลและสุขาภิบาล

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดปราจีนบุรี

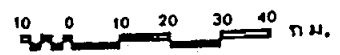
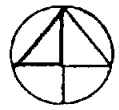
สัญลักษณ์ :

- มะพร้าว ผลไม้ ยางพารา พืชไร่ และไม้ยืนต้น.
- นาข้าว และพืชไร่
- ที่รกร้างว่างเปล่า และไม้ยืนต้น
- ป่าไม้ และพื้นที่อื่น ๆ
- บ่อปลา นาแก้ง นาเกลือ และแหล่งน้ำ
- ตัวเมือง ฉนวนบิน แหล่งอุตสาหกรรมเหมืองแร่
- แนวเขตอำเภอ
- แนวเขตจังหวัด
- แนวเขตภาค.
- แนวเขตประเทศ.
- ที่ตั้งอำเภอ.
- ที่ตั้งกิ่งอำเภอ.

แสดง ๘

การใช้ที่ดินของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2523

ที่มา: กองจำแนกที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

บริเวณตอนกลางและทิศตะวันตกต่อจากบริเวณแรก พื้นที่จะมีลักษณะเป็นที่ราบลอนลาดถึงลอนชัน สภาพพื้นที่ทางตอนกลางจะมีความอุดมของผิวดินมากกว่าทางทิศตะวันตก จึงสามารถใช้ทำนา ปลูกพืชไร่ ไม้ผลและไม้ยืนต้น พื้นที่ทางด้านตะวันตกใช้ปลูกพืชไร่ เป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับพื้นที่ทางด้านตะวันออก เฉียงเหนือ

พื้นที่ส่วนที่เหลือคือทางด้านตะวันออก เฉียงใต้ พื้นที่บางส่วนของตอนกลางและพื้นที่ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ สภาพพื้นที่เป็นราบสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกับพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง บริเวณเหล่านี้เป็นพื้นที่ป่า ในปัจจุบันพื้นที่ที่ยังคงสภาพป่าดิบชื้น (Evergreen Forest) ได้ในบริเวณส่วนที่เป็นภูเขาสูงเท่านั้น ส่วนบริเวณที่ราบสูงไปจนถึงเนินเขาจะถูกบุกรุกทำลายป่าเพื่อปลูกพืชไร่ ไม้ผลและไม้ยืนต้น

1.5.2 สภาพการใช้ที่ดินของจังหวัดปราจีนบุรี

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศของจังหวัดปราจีนบุรีมีผลอย่างยิ่งต่อการใช้ที่ดิน โดยเฉพาะทางด้านเกษตรกรรม พื้นที่ประมาณครึ่งหนึ่งของจังหวัดใช้ทำนา และปลูกพืชไร่ พืชไร่ที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง ไม้ผลและไม้ยืนต้นมีปะปนอยู่ทั่วไป กับพืชไร่ ส่วนพื้นที่ป่าจะมีอยู่ทางด้านบนไปจนถึงตลอดแนวเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง และมีพื้นที่ป่าอีกเล็กน้อยทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ ลักษณะของป่าส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นป่าโปร่ง พื้นที่ป่าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วมากอันเนื่องมาจากการบุกรุกทำลายป่า เพื่อนำที่ดินมาปลูกพืชไร่นั้นเอง

2. ประชากร

2.1 โครงสร้างประชากรด้านอายุและเพศ

2.1.1 โครงสร้างประชากรด้านอายุและเพศจังหวัดจันทบุรี

จากการเปรียบเทียบสามะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 และ 2523 (ตารางที่ 3.5) สรุปได้ว่า โครงสร้างประชากรด้านเพศมีลักษณะคงเดิม กล่าวคือ อัตราส่วนของเพศชายจะมากกว่าเพศหญิงอยู่เล็กน้อย โดยอัตราส่วนระหว่างเพศชายกับเพศหญิง

ตารางที่ 3.5 แสดงอัตราส่วนของประชากรจังหวัดจันทบุรี จำแนกตามหมวดอายุและเพศ ส่วมะโนประชากร พ.ศ. 2513 และ 2523

หมวดอายุ 5 ปี	พ.ศ. 2513						พ.ศ. 2523					
	ประชากรรวม		ชาย		หญิง		ประชากรรวม		ชาย		หญิง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รวม	216,083	100.00	108,972	50.43	107,111	49.57	297,631	100.00	149,062	50.08	148,569	49.92
0 - 4	34,378	15.91	17,294	8.00	17,084	7.91	33,422	11.23	17,125	5.75	16,297	5.48
5 - 9	32,141	14.87	16,319	7.55	15,822	7.32	35,256	11.85	18,005	6.05	17,251	5.80
10 - 14	27,619	12.78	13,799	6.39	13,820	6.39	38,227	12.84	19,350	6.50	18,877	6.34
15 - 19	22,400	10.37	11,128	5.15	11,272	5.22	36,874	12.39	18,248	6.13	18,626	6.26
20 - 24	14,829	6.86	7,270	3.36	7,559	3.50	30,345	10.20	14,321	4.81	16,024	5.39
25 - 29	14,416	6.67	7,495	3.47	6,921	3.20	25,155	8.45	12,566	4.22	12,589	4.23
30 - 34	14,615	6.76	7,633	3.53	6,982	3.23	17,745	5.96	9,040	3.04	8,705	2.92
35 - 39	13,331	6.17	6,968	3.23	6,363	2.94	16,293	5.47	8,379	2.81	7,914	2.66
40 - 44	10,384	4.81	5,355	2.48	5,029	2.33	15,681	5.27	8,190	2.75	7,491	2.52
45 - 49	7,922	3.67	4,144	1.92	3,778	1.75	13,705	4.61	6,983	2.35	6,722	2.26
50 - 54	6,451	2.99	3,197	1.48	3,254	1.51	10,736	3.61	5,421	1.82	5,315	1.79
55 - 59	5,496	2.54	2,769	1.28	2,727	1.26	7,600	2.55	3,835	1.29	3,765	1.26
60 - 64	4,487	2.08	2,209	1.02	2,278	1.06	5,708	1.92	2,811	0.95	2,897	0.97
65 - 69	3,207	1.48	1,558	0.72	1,649	0.76	4,267	1.43	2,026	0.68	2,241	0.75
70 ขึ้นไป	4,407	2.04	1,834	0.85	2,573	1.19	6,617	2.22	2,762	0.93	3,855	1.29

พ.ศ. 2513 และ 2523 เท่ากับ 50.43 : 49.57 และ 50.08 : 49.92 ตามลำดับ

ส่วนโครงสร้างประชากรด้านอายุ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป (แผนภูมิที่ 3) เพราะเดิม (พ.ศ. 2513) มีลักษณะโครงสร้าง เป็นปิรามิดประชากรที่มีฐานของช่วงอายุตอนต้น ๆ (0-19 ปี) กว้าง (ร้อยละ 53.93) แสดงว่าในระยะเวลาอันนั้นมีประชากรที่อยู่ในวัยเด็กเป็นจำนวนมาก แต่ในปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา ฐานของปิรามิด (ช่วง 0-19 ปี) เริ่มแคบลง (ร้อยละ 48.31) แต่ประชากรที่อยู่ในวัยทำงาน (20-59 ปี) เริ่มขยายช่วงกว้างขึ้นกว่าเดิม แสดงว่าประชากรที่อยู่ในวัยเด็กเริ่มลดจำนวนลง ขณะเดียวกันประชากรในวัยผู้ใหญ่เพิ่มจำนวนขึ้น ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ย่อมมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของประชากรวัยแรงงานด้วย โดย ปี พ.ศ. 2513 มีประชากรวัยแรงงานร้อยละ 66.57 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด และปี พ.ศ. 2523 มีประชากรวัยแรงงานร้อยละ 74.36 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด (ตารางที่ 3.7)

2.1.2 โครงสร้างประชากรด้านอายุและเพศจังหวัดปราจีนบุรี

จากการเปรียบเทียบสภาวะในประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 และ พ.ศ. 2523 (ตารางที่ 3.6) สรุปได้ว่า โครงสร้างประชากรด้านเพศจะมีอัตราส่วนของเพศชายและเพศหญิงที่ใกล้เคียงกัน โดยอัตราส่วนของเพศชาย : เพศหญิง ปี พ.ศ. 2523 เท่ากับ 49.99 : 50.01 และ 50.34, 49.66 ตามลำดับ

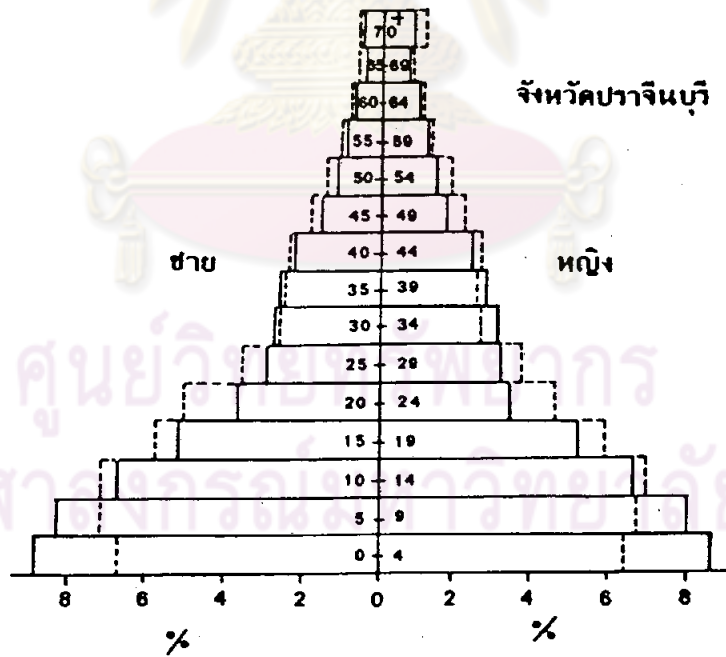
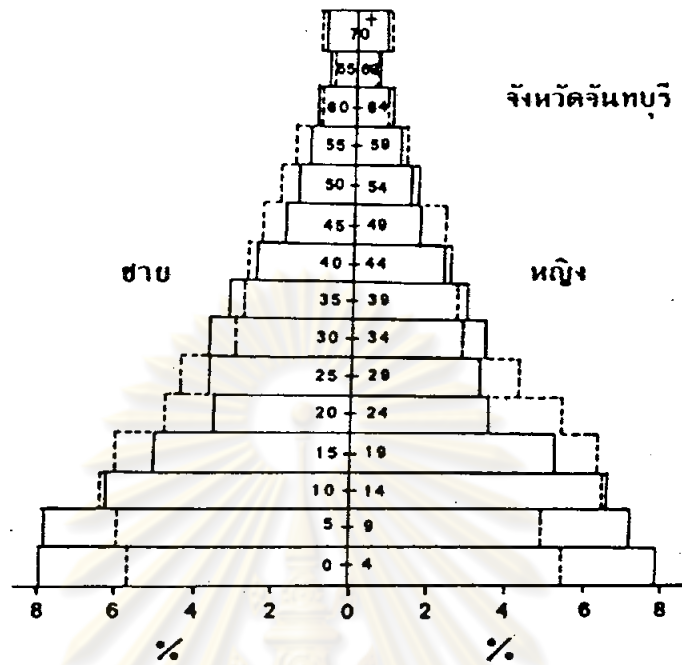
โครงสร้างประชากรด้านอายุของจังหวัดปราจีนบุรี มีลักษณะคล้ายคลึงกับจังหวัดจันทบุรี กล่าวคือมีโครงสร้างเป็นรูปปิรามิดที่มีฐานค่อนข้างกว้างมากในปี พ.ศ. 2513 แต่นับจากปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ฐานของปิรามิดเริ่มแคบลง ส่วนกลางเริ่มขยายมากขึ้น แสดงว่าในปี พ.ศ. 2513 มีประชากรที่อยู่ในวัยเด็กมาก แต่ประชากรวัยเด็กนี้ได้มีแนวโน้มเริ่มลดจำนวนลงในปี พ.ศ. 2523 ขณะเดียวกันก็มีการเพิ่มขึ้นของประชากรที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของประชากรวัยแรงงาน กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2513 อัตราส่วนของประชากรวัยแรงงานกับประชากรรวมระดับจังหวัดเท่ากับ ร้อยละ 63.27 แต่ปี พ.ศ. 2523 เท่ากับร้อยละ 70.19 (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.6 แสดงอัตราส่วนของประชากรจังหวัดปราจีนบุรี จำแนกตามหมวดอายุและเพศ ส่วในประชากร พ.ศ. 2513 และ 2523

หมวดอายุ 5 ปี	พ.ศ. 2513						พ.ศ. 2523					
	ประชากรรวม		ชาย		หญิง		ประชากรรวม		ชาย		หญิง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รวม	423,243	100.00	211,564	49.99	211,679	50.01	566,974	100.00	285,416	50.34	281,558	49.66
0 - 4	74,303	17.56	37,689	8.91	36,614	8.65	73,765	13.01	37,681	6.65	36,084	6.36
5 - 9	68,889	16.28	34,820	8.23	34,069	8.05	77,845	13.73	39,720	7.01	38,125	6.72
10 - 14	57,802	13.61	29,095	6.87	28,507	6.74	79,799	14.07	40,548	7.15	39,251	6.92
15 - 19	44,161	10.43	21,743	5.14	22,418	5.29	67,276	11.86	33,691	5.94	33,586	5.92
20 - 24	30,274	7.15	15,769	3.73	14,505	3.42	54,918	9.69	29,166	5.14	25,752	4.55
25 - 29	25,624	6.05	12,490	2.95	13,134	3.10	41,429	7.31	20,578	3.63	20,851	3.68
30 - 34	24,958	5.90	12,022	2.84	12,936	3.06	30,140	5.31	15,066	2.65	15,074	2.66
35 - 39	22,733	5.37	11,309	2.67	11,424	2.70	28,502	5.03	14,113	2.49	14,389	2.54
40 - 44	19,211	4.54	9,609	2.27	9,602	2.27	26,996	4.76	12,938	2.28	14,058	2.48
45 - 49	14,713	3.48	7,397	1.75	7,316	1.73	23,691	4.18	11,646	2.06	12,045	2.12
50 - 54	11,349	2.68	5,647	1.33	5,702	1.35	19,629	3.46	9,820	1.73	9,809	1.73
55 - 59	9,893	2.34	4,867	1.15	5,026	1.19	13,710	2.42	6,795	1.20	6,915	1.22
60 - 64	7,266	1.72	3,454	0.82	3,812	0.90	10,245	1.81	5,001	0.88	5,244	0.93
65 - 69	5,441	1.28	2,609	0.61	2,832	0.67	7,863	1.39	3,769	0.67	4,094	0.72
70 ขึ้นไป	6,826	1.61	3,044	0.72	3,782	0.89	11,165	1.97	4,884	0.86	6,281	1.11

ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 และ 2523

โครงสร้างอายุประชากร พ.ศ. 2513 - 2523

▭ ประชากรปี พ.ศ. 2513

▭ ประชากรปี พ.ศ. 2523

ที่มา: ข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 และ 2523

ตารางที่ 3.7 แสดงอัตราส่วนของประชากรวัยแรงงานจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2513 และ 2523

	จังหวัดจันทบุรี			จังหวัดปราจีนบุรี		
	พ.ศ. 2513	พ.ศ. 2523	อัตราส่วนการเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)	พ.ศ. 2513	พ.ศ. 2523	อัตราส่วนการเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
ประชากรรวม	216,083	297,631	37.73	423,243	566,974	33.95
ประชากรวัยแรงงาน	143,861	221,337	53.75	267,809	397,982	48.60
ประชากรวัยแรงงาน/ ประชากรรวม (ร้อยละ)	66. 57	74. 36	7.79	63. 27	70. 19	6.92

ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 และ 2523

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 จำนวนประชากรและการกระจายตัว

2.2.1 จังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ประมาณ 6,052.172 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยอำเภอรวม 6 อำเภอ ประชากรในปี พ.ศ. 2527 มีจำนวน 374,560 คน ความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 61 คนต่อตารางกิโลเมตร

จากตารางที่ 3.8 สามารถจำแนกประชากรในปี พ.ศ. 2527 ของอำเภอต่าง ๆ ออกเป็นกลุ่ม ได้ดังนี้คือ

1. อำเภอที่มีจำนวนประชากรน้อยกว่า 30,000 คน มีอยู่อำเภอเดียว ได้แก่ อำเภอแหลมสิงห์
2. อำเภอที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 30,000-60,000 คน ได้แก่ อำเภอขลุง และอำเภอมะขาม
3. อำเภอที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 60,000-90,000 คน ได้แก่ อำเภอโป่งน้ำร้อน
4. อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากกว่า 90,000 คน ได้แก่ อำเภอท่าใหม่ และอำเภอเมืองจันทบุรี

จะเห็นได้ว่า จังหวัดจันทบุรีมีอำเภอท่าใหม่เป็นอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด คือ มากกว่า 100,000 คน โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรในทางเพิ่มขึ้นค่อนข้างสูง ในขณะที่อำเภอแหลมสิงห์จะมีจำนวนประชากรน้อยที่สุดและมีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรในทางเพิ่มขึ้นต่ำที่สุด และถ้าพิจารณาถึงลักษณะประชากรของอำเภอที่ทำการศึกษาคือ อำเภอมะขาม และอำเภอโป่งน้ำร้อน ปรากฏว่า อำเภอมะขามนั้นมีจำนวนประชากรค่อนข้างน้อย และอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรอยู่ในระดับต่ำมาก ตรงกันข้ามกับอำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งมีจำนวนประชากรอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากร

ตารางที่ 3.8 แสดงประชากรรายอำเภอจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2515 และ 2527

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร		อัตราการเปลี่ยนแปลง		ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	
		พ.ศ. 2515	พ.ศ. 2527	เปลี่ยนแปลง จากเดิม (ร้อยละ)	เปลี่ยนแปลง จากทั้งหมด (ร้อยละ)	พ.ศ. 2515	พ.ศ. 2527
1. เมืองจันทบุรี	262.145	63,944	91,466	43.04	21.83	243	348
2. ท่าใหม่	2,143.224	73,862	104,968	42.11	24.67	34	48
3. ขลุง	747.926	34,965	46,310	32.45	9.00	46	61
4. แทลมะลิ	197.637	25,047	28,582	14.11	2.80	126	144
5. มะขาม	1,357.186	28,509	39,417	38.26	8.65	21	29
6. โป่งน้ำร้อน	1,344.054	22,163	63,817	187.94	33.05	16	47
จังหวัดจันทบุรี	6,052.172	248,490	374,560	50.73	100.00	41	61

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

ในทางเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับที่สูงที่สุดของจังหวัดจันทบุรี กล่าวคือ ภายในระยะเวลา 12 ปี
อำเภอโป่งน้ำร้อนมีประชากรเพิ่มขึ้นจากเดิมถึง 1.87 เท่า

ในการพิจารณาความหนาแน่นของประชากรในอำเภอต่าง ๆ
อำเภอเมืองจันทบุรีมีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่มากที่สุด (134 คน/ตร.กม.).
ส่วนอำเภอมะขามมีความหนาแน่นประชากรน้อยที่สุด (29 คน/ตร.กม.) ในทำนองเดียวกัน
ถ้าพิจารณาการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นประชากร ในช่วงปี พ.ศ. 2515-2527 อำเภอ
โป่งน้ำร้อนก็ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าอำเภออื่น ๆ นอกนั้นส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลง
อยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอแหลมสิงห์จะมีอัตราการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับ
ต่ำสุด

2.2.2 จังหวัดปราจีนบุรี

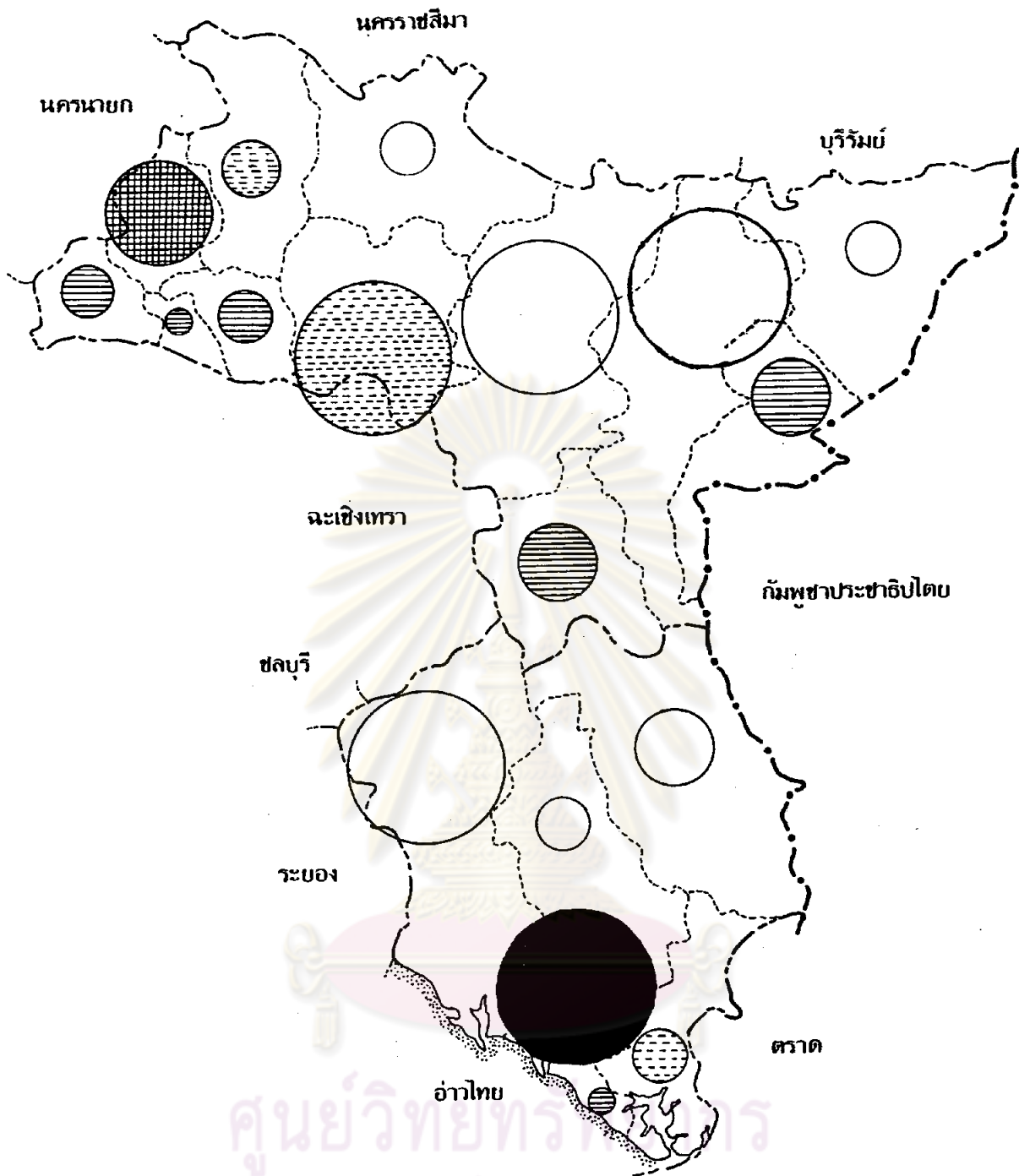
จังหวัดปราจีนบุรีมีพื้นที่ประมาณ 12,194.959 ตารางกิโลเมตร
ประกอบด้วยอำเภอรวม 12 อำเภอ ประชากรในปี พ.ศ. 2527 มีจำนวน 746,448 คน
ความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 61 คนต่อตารางกิโลเมตร

จากตารางที่ 3.9 สามารถจำแนกประชากรในปี พ.ศ. 2527 ของ
อำเภอต่าง ๆ ออกเป็นกลุ่ม ได้ดังนี้คือ

1. อำเภอที่มีจำนวนประชากรน้อยกว่า 30,000 คน มีเพียงอำเภอ
เดียว ได้แก่ อำเภอโคกปีบ
2. อำเภอที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 30,000-50,000 คน
ได้แก่ อำเภอดาพระยา อำเภอนาดี อำเภอบ้านสร้าง และอำเภอประจันตคาม
3. อำเภอที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 50,000-70,000 คน
ได้แก่ อำเภอวังน้ำเย็น อำเภอรัษฎประเทศ และอำเภอศรีมหาโพธิ์
4. อำเภอที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 70,000-100,000 คน
ได้แก่ อำเภอเมืองปราจีนบุรี อำเภอกบินทร์บุรี และอำเภอวัฒนานคร

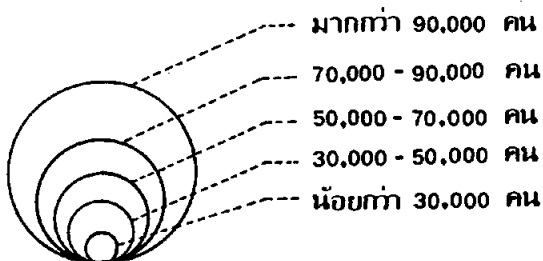
ตารางที่ 3.9 แสดงประชากรรายอำเภอของจังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2519 และ 2527

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร		อัตราการเปลี่ยนแปลง		ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	
		พ.ศ. 2519	พ.ศ. 2527	เปลี่ยนแปลง จากเดิม (ร้อยละ)	เปลี่ยนแปลง จากทั้งหมด (ร้อยละ)	พ.ศ. 2519	พ.ศ. 2527
1. เมืองปราจีนบุรี	559,326	79,794	93,332	16.97	7.41	173	166
2. กบินทร์บุรี	1331,139	81,751	98,257	20.19	9.04	61	73
3. โคกขี้ป	133	15,643	16,657	6.50	0.65	117	125
4. ตาพระยา	1,100	38,643	45,840	18.62	3.94	35	41
5. นาดี	1,274	24,605	32,948	33.91	4.57	24	25
6. บ้านสร้าง	367,204	29,552	31,575	6.85	1.11	80	85
7. ประจันตคาม	911.57	41,267	46,824	13.47	3.04	45	51
8. วังน้ำเย็น	720	23,843	63,342	165.66	21.63	33	87
9. วัฒนานคร	1,961	51,152	91,440	78.76	22.06	25	46
10. ศรีมหาโพธิ์	437	42,961	50,065	16.54	3.89	103	114
11. สระแก้ว	2,728.605	81,968	114,721	39.96	17.93	30	42
12. อรัญประเทศ	672.114	52,636	61,447	16.74	4.82	75	91
จังหวัดปราจีนบุรี	12,194.959	563,813	746,448	32.39	100.00	47	61

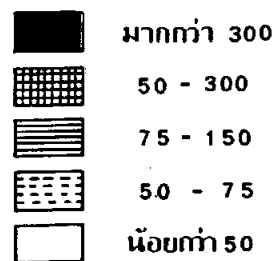

แสดง: จำนวนประชากรและความหนาแน่นรายอำเภอ พ.ศ. 2527

จำนวนประชากร

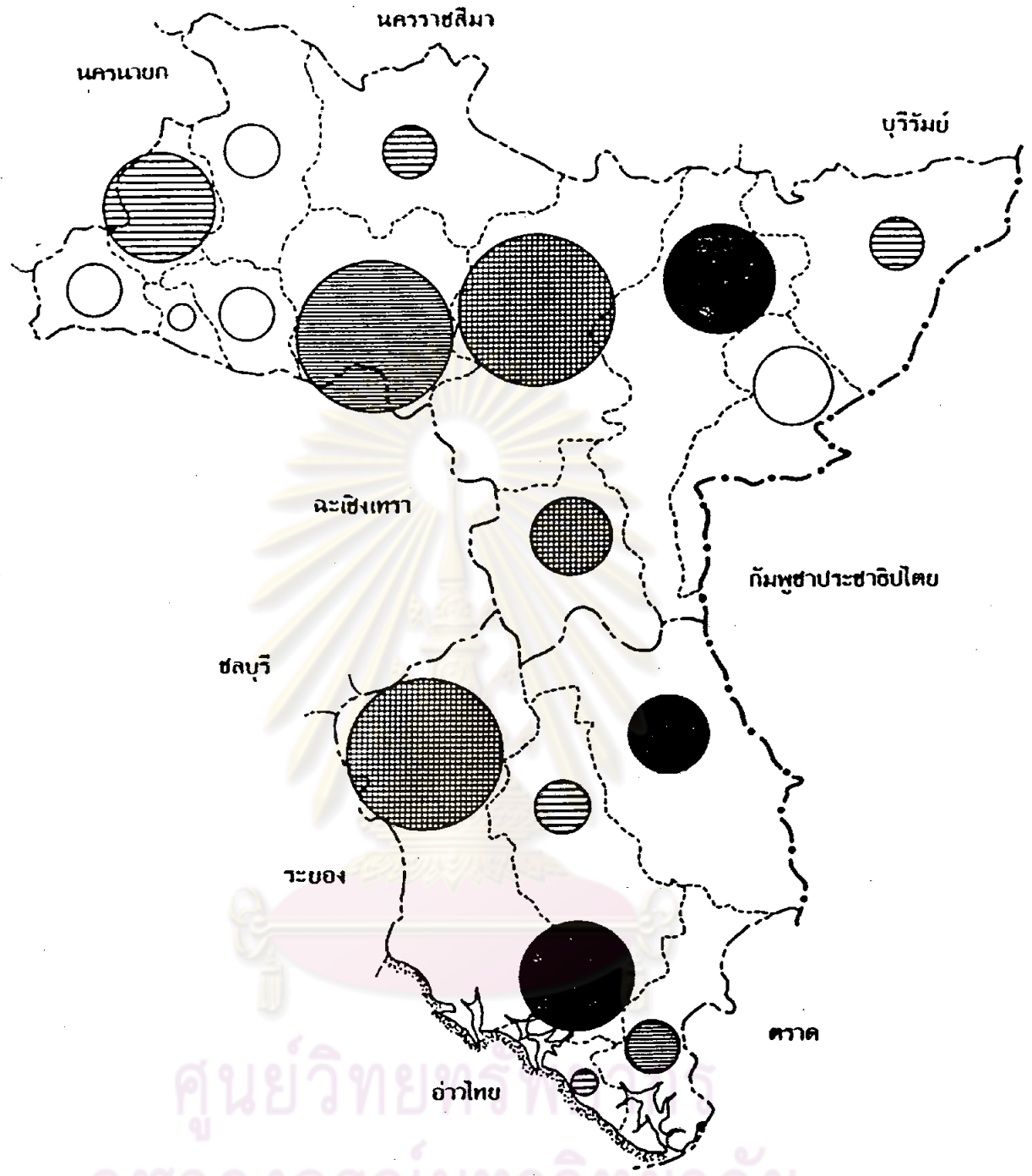

ความหนาแน่น (หน่วย คน/ตารางกิโลเมตร)

ที่มา: ตารางที่ 3.8 และ 3.9

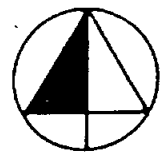

แสดง: การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรรายอำเภอ ปี พ.ศ.2516-2527

สัญลักษณ์:

- เพิ่มมากกว่าร้อยละ 25 ของยอดรวมทั้งจังหวัด
- เพิ่มร้อยละ 15 - 25 ของยอดรวมทั้งจังหวัด
- เพิ่มร้อยละ 9 - 15 ของยอดรวมทั้งจังหวัด
- เพิ่มร้อยละ 3 - 9 ของยอดรวมทั้งจังหวัด
- เพิ่มน้อยกว่าร้อยละ 3 ของยอดรวมทั้งจังหวัด

ที่มา: ตารางที่ 3.8 และ 3.9

5. อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากกว่า 100,000 คน ได้แก่

อำเภอสระแก้ว

จะเห็นได้ว่า จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอสระแก้ว เป็นอำเภอที่มีประชากรมากที่สุดคือ ประมาณร้อยละ 15.36 ของประชากรทั้งจังหวัด อำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด ได้แก่อำเภอโคกปีบ ประชากรรายอำเภอจะกระจายตัวหนาแน่นมากที่สุดในช่วงที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 30,000-50,000 คน อัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรของทุก ๆ อำเภอ เป็นไปในทางเพิ่มขึ้น โดยมีลักษณะและอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรคล้ายคลึงและใกล้เคียงกับประชากรรายอำเภอของจังหวัดจันทบุรี ในการพิจารณาถึงอำเภอที่ทำการศึกษาคือ อำเภอสระแก้ว และอำเภอวังน้ำเย็น อำเภอสระแก้วมีจำนวนประชากรมากที่สุดและมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรค่อนข้างสูง ส่วนอำเภอวังน้ำเย็นมีจำนวนประชากรอยู่ในระดับปานกลาง แต่กลับมีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรในทางเพิ่มขึ้นสูงมาก กล่าวคือภายในระยะเวลา 8 ปี มีประชากรเพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 1.65 เท่า หรือเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 3.89 ของการเพิ่มประชากรทั้งจังหวัด

ในการพิจารณาด้านความหนาแน่นของประชากร ค่าความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ของจังหวัดปราจีนบุรีมีค่าใกล้เคียงกับจังหวัดจันทบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรีมีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่มากที่สุด (166 คน/ตร.กม.) อำเภอชาติมีความหนาแน่นน้อยที่สุด อำเภอสระแก้วแม้ว่าจะมีจำนวนประชากรมากที่สุดก็ตาม แต่ในทางตรงกันข้ามกลับมีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ค่อนข้างต่ำ อันเนื่องมาจากการที่มีพื้นที่มากที่สุดนั่นเอง ทางด้านอำเภอวังน้ำเย็นแม้ว่าในช่วงแรกคือ ปี พ.ศ. 2519 จะมีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ค่อนข้างต่ำก็ตาม แต่ในปี พ.ศ. 2527 ค่าความหนาแน่นกลับสูงขึ้นจาก เดิมกว่า เท่าตัว ซึ่งมีผลมาจากการที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

นั่นเอง

2.3 จำนวนครอบครัวและขนาดครอบครัว

อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรี มีจำนวนและขนาดครอบครัวดังต่อไปนี้ จากตารางที่ 3.10 ถ้าพิจารณาทั้งจังหวัด ขนาดครอบครัวในจังหวัดจันทบุรีเท่ากับ 5.44 คนต่อครอบครัว แต่ถ้าพิจารณารายอำเภอ อำเภอขลุง มีขนาดครอบครัวใหญ่ที่สุด คือ 5.69 คนต่อครอบครัว อำเภอมะขามและอำเภอท่าใหม่มีขนาดครอบครัวเล็กที่สุดของจังหวัดคือ 5.24 คนต่อครอบครัว

ตารางที่ 3.10 แสดงจำนวนและขนาดครอบครัวของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรี

ปี พ.ศ. 2527

อำเภอ	จำนวนประชากร พ.ศ. 2527	จำนวน ครอบครัว	ขนาดครอบครัว (คน/ครอบครัว)
1. เมืองจันทบุรี	91,466	16,140	5.67
2. ท่าใหม่	104,968	20,047	5.24
3. ชลุม	46,310	8,142	5.69
4. แทนมสิงห์	28,582	5,134	5.57
5. มะขาม	39,417	7,527	5.24
6. โป่งน้ำร้อน	63,817	11,830	5.39
รวม	374,560	68,820	5.44

ที่มา : กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.11 แสดงจำนวนและขนาดครอบครัวของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดปราจีนบุรี

พ.ศ. 2527

อำเภอ	จำนวนประชากร พ.ศ. 2527	จำนวน ครอบครัว	ขนาดครอบครัว (คน/ครอบครัว)
1. เมืองปราจีนบุรี	93,332	14,679	6.36
2. กบินทร์บุรี	98,257	17,408	5.64
3. โคกบีป	16,657	2,783	5.99
4. ดาพระยา	45,840	10,080	4.55
5. นาดี	32,948	5,665	5.82
6. บ้านสร้าง	31,575	5,811	5.43
7. ประจันตคาม	46,824	8,649	5.41
8. วังน้ำเย็น	63,342	9,245	6.85
9. วัฒนานคร	91,440	14,827	6.17
10. ศรีมหาโพธิ์	50,065	8,258	6.06
11. สระแก้ว	114,721	19,126	6.00
12. อรัญประเทศ	61,447	12,034	5.11
รวม	746,448	128,565	5.81

ที่มา : กองปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง

จากตารางที่ 3.11 จังหวัดปราจีนบุรีมีขนาดครอบครัวเท่ากับ 5.81 คนต่อครอบครัว และถ้าพิจารณาขนาดครอบครัวรายอำเภอ อำเภอวังน้ำเย็นมีขนาดครอบครัวใหญ่ที่สุด คือ 6.85 คนต่อครอบครัว และอำเภอตาพระยา มีขนาดครอบครัวเล็กที่สุด คือ 4.55 คนต่อครอบครัว

2.4 ลักษณะประชากรระดับอำเภอ

2.4.1 จำนวนประชากรและการกระจายตัว

1) อำเภอมะขาม

อำเภอมะขามมีพื้นที่ประมาณ 1,357.186 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยตำบลรวม 8 ตำบล ประชากรในปี พ.ศ.2527 มีจำนวน 39,417 คน ความหนาแน่นประชากรทั้งอำเภอโดยเฉลี่ยเท่ากับ 29 คนต่อตารางกิโลเมตร ตำบลที่มีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ตำบลอ่างศิระ (107 คนต่อตารางกิโลเมตร) และตำบลตะเคียนทองมีความหนาแน่นประชากรต่ำสุด (12 คนต่อตารางกิโลเมตร)

2) อำเภอโป่งน้ำร้อน

อำเภอโป่งน้ำร้อนมีพื้นที่ประมาณ 1,344.054 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยตำบลรวม 7 ตำบล ประชากรในปี พ.ศ.2527 มีจำนวน 63,817 คน ความหนาแน่นประชากรทั้งอำเภอโดยเฉลี่ยเท่ากับ 47 คนต่อตารางกิโลเมตร ตำบลที่มีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ตำบลปะตง (144 คนต่อตารางกิโลเมตร) และตำบลโป่งน้ำร้อนมีความหนาแน่นประชากรต่ำสุด (27 คนต่อตารางกิโลเมตร)

3) อำเภอวังน้ำเย็น

อำเภอวังน้ำเย็นมีพื้นที่ประมาณ 720 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยตำบลรวม 5 ตำบล ประชากรในปี พ.ศ.2527 มีจำนวน 63,212 คน ความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ตำบลวังน้ำเย็น (327 คนต่อตารางกิโลเมตร) และตำบลวังสมบูรณ์มีความหนาแน่นประชากรต่ำสุด (55 คนต่อตารางกิโลเมตร)

ตารางที่ 3.12 แสดงประชากรรายตำบลของ อำเภอมะขาม พ.ศ. 2516 และ 2527

ตำบล	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร		อัตราการเปลี่ยนแปลง		ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	
		พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2527	เปลี่ยนแปลง จากเดิม (ร้อยละ)	เปลี่ยนแปลง ทั้งหมด (ร้อยละ)	พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2527
1. มะขาม	84.51	9,183	6,538	13.76	12.73	76	77
2. อ่างศิรี	36.32	-	3,910	-	-	-	107
3. ท่าหลวง	113.10	2,360	2,395	1.48	0.35	20	21
4. บักวี	113.40	2,588	3,920	51.47	13.40	22	34
5. ฉมับ	99.54	2,140	2,904	35.70	7.69	21	29
6. วังแซ้ม	68.38	3,181	3,597	13.08	4.18	46	52
7. พลวง	212.80	6,741	8,117	41.39	23.90	26	38
8. ตะเคียนทอง	629.186	4,283	8,036	87.63	37.25	6	12
รวม	1,357.186	29,476	39,417	33.72	100.00	21	29

หมายเหตุ : ตำบลอ่างศิรี จัดตั้งขึ้นเมื่อ 1 กันยายน 2525 แยกมาจากตำบลมะขาม

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

ตารางที่ 3.13 แสดงประชากรรายตำบลของอำเภอโป่งน้ำร้อน พ.ศ. 2516 และ 2527

ตำบล	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร		อัตราการเปลี่ยนแปลง		ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	
		พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2527	เปลี่ยนแปลง จากเดิม (ร้อยละ)	เปลี่ยนแปลง จากทั้งหมด (ร้อยละ)	พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2527
1. โป่งน้ำร้อน	275	3,195	7,497	134.65	10.66	11	27
2. ห้วยไทร	235	3,203	7,106	121.85	9.67	13	30
3. หมองตากง	195	4,145	8,361	101.71	10.45	21	42
4. ทรายขาว	190	12,914	8,894	216.35	69.22	20	46
5. ปะดง	180.054	-	20,589	-	-	-	114
6. หุ้งขนาน	136	-	6,697	-	-	-	49
7. สะตอน	133	-	4,673	-	-	-	35
รวม	1,344.054	23,457	63,817	172.06	100.00	17	47

หมายเหตุ : ตำบลปะดง จัดตั้งขึ้น เมื่อ 27 กรกฎาคม 2522 แยกมาจากตำบลทรายขาว

ตำบลหุ้งขนาน จัดตั้งขึ้น เมื่อ 1 พฤษภาคม 2525 แยกมาจากตำบลปะดง

ตำบลสะตอน จัดตั้งขึ้น เมื่อ 15 สิงหาคม 2525 แยกมาจากตำบลทรายขาว

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

ตารางที่ ๑.14 แสดงประชากรรายตำบลของ อำเภอวังน้ำเย็น พ.ศ. 2519 และ 2527

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร		อัตราการเปลี่ยนแปลง		ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	
		พ.ศ. 2519	พ.ศ. 2527	เปลี่ยนแปลง จากเดิม (ร้อยละ)	เปลี่ยนแปลง จากทั้งหมด (ร้อยละ)	พ.ศ. 2519	พ.ศ. 2527
1. วังน้ำเย็น	80	12,718	19,667	124.75	40.30	66	327
2. วังสมบูรณ์	205	4,665	11,443	301.03	35.67	15	55
3. ตาหลังโน	218	6,460	15,920	146.44	24.03	29	73
4. วังใหม่	107	-	7,265	-	-	-	67
5. คลองหินปูน	130	-	8,927	-	-	-	68
รวม	720	23,834	63,212	165.12	100	33	87

หมายเหตุ : ตำบลวังใหม่ จัดตั้งขึ้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2527 แยกมาจากตำบลวังสมบูรณ์
ตำบลวังหินปูน จัดตั้งขึ้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2527 แยกมาจากตำบลวังน้ำเย็น

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.15 แสดงประชากรรายตำบลของอำเภอสระแก้ว พ.ศ. 2516 และ 2527

ตำบล	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร		อัตราการเปลี่ยนแปลง		ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	
		พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2527	เปลี่ยนแปลง จากเดิม (ร้อยละ)	เปลี่ยนแปลง จากทั้งหมด (ร้อยละ)	พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2527
1. สระแก้ว	124.66	18,008	18,420	57.82	27.63	48	147
2. เขาฉกรรจ์	216.00	17,391	8,150	50.87	23.48	21	37
3. โคกปี่ฆ้อง	418.9	7,781	10,067	29.37	6.07	18	24
4. ท่าเกษม	177.68	9,088	11,700	28.74	6.93	51	65
5. บ้านแก้ง	221.50	6,791	8,914	31.26	5.64	30	40
6. ศาลาลำดวน	122.2	5,124	9,708	89.46	12.17	41	79
7. ท่าแยก	605.1	12,867	19,673	52.89	18.08	21	32
8. สระขวัญ	249.54	-	10,000	-	-	-	40
9. หนองหัว	317.625	-	10,286	-	-	-	32
10. พระเพลิง	275.00	-	7,803	-	-	-	28
รวม	2,728.605	77,050	114,721	48.89	100.00	28	42

หมายเหตุ : ตำบลสระขวัญ จัดตั้งขึ้นเมื่อ 1 เมษายน 2525 แยกมาจากตำบลสระแก้ว

ตำบลหนองหัว จัดตั้งขึ้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2527 แยกมาจากตำบลเขาฉกรรจ์

ตำบลพระเพลิง จัดตั้งขึ้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2527 แยกมาจากตำบลเขาฉกรรจ์

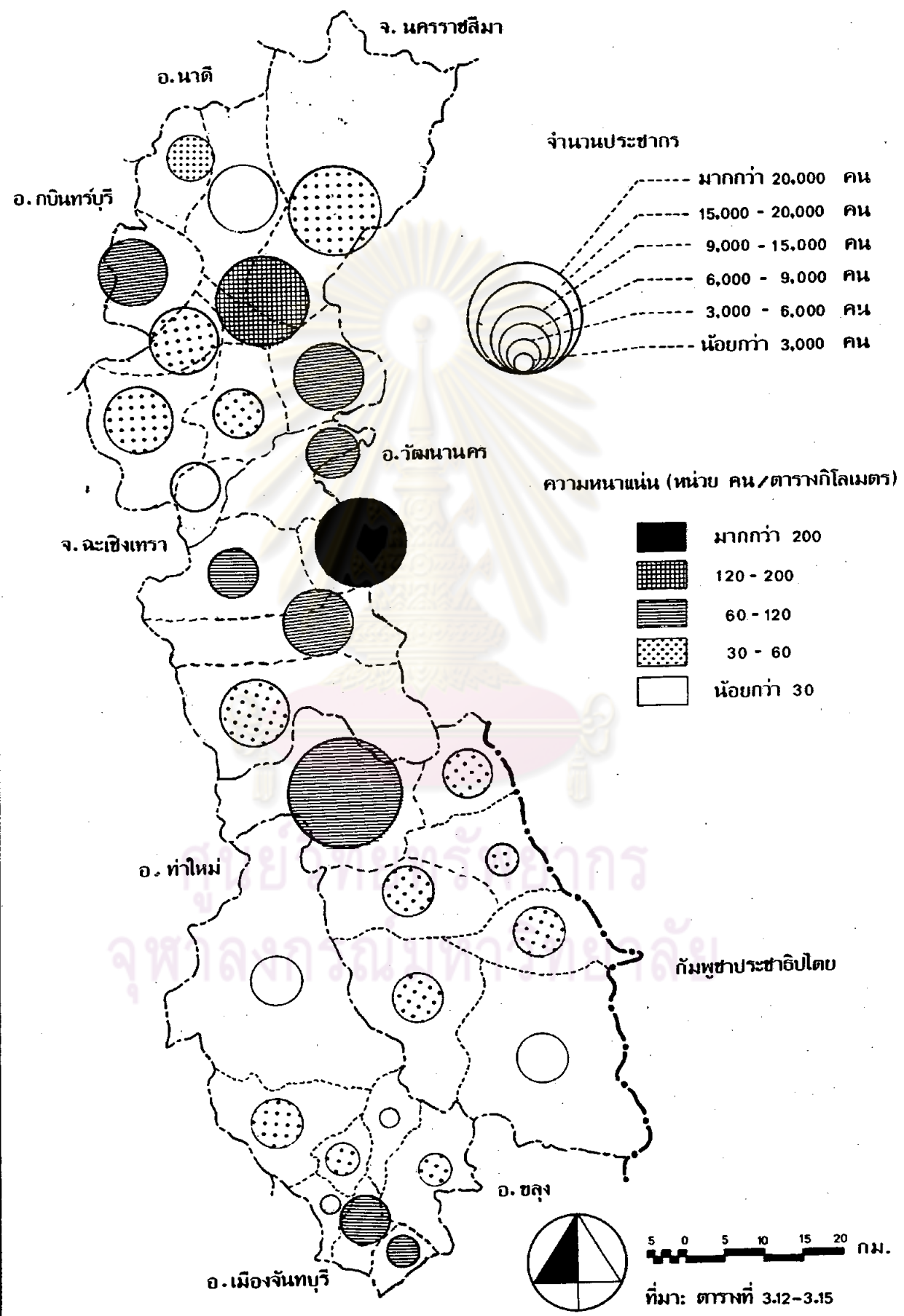
4) อำเภอสระแก้ว

อำเภอสระแก้วมีพื้นที่ประมาณ 2,728.605 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยตำบลรวม 10 ตำบล ประชากรในปี พ.ศ.2527 มีจำนวน 114,721 คน ความหนาแน่นประชากรทั้งอำเภอโดยเฉลี่ยเท่ากับ 42 คนต่อตารางกิโลเมตร ตำบลที่มีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ตำบลสระแก้ว (147 คนต่อตารางกิโลเมตร) และตำบลโคกปี่ฆ้องมีความหนาแน่นประชากรต่ำสุด (24 คนต่อตารางกิโลเมตร)

จากตารางที่ 3.12 - 3.15 สามารถจำแนกประชากรในปี พ.ศ.2527 ของตำบลต่าง ๆ ออกเป็นกลุ่ม ได้ดังนี้คือ

1. ตำบลที่มีจำนวนประชากรน้อยกว่า 3,000 คน ได้แก่ ตำบลท่าหลวง และตำบลฉนวน
2. ตำบลที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 3,000 - 6,000 คน ได้แก่ ตำบลอ่างศิระ ตำบลปี่ฆ้อง ตำบลวังแซ้ม และตำบลสะตอน
3. ตำบลที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 6,000 - 9,000 คน ได้แก่ ตำบลมะขาม ตำบลหลวง ตำบลตะเคียนทอง ตำบลโป่งน้ำร้อน ตำบลทับไทร ตำบลหนองตาแดง ตำบลทรายขาว ตำบลทุ่งขนาน ตำบลวังใหม่ ตำบลคลองหินปูน ตำบลเขาฉกรรจ์ ตำบลบ้านแก้ง และตำบลพระเพลิง
4. ตำบลที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 9,000 - 15,000 คน ได้แก่ ตำบลวังสมบูรณ์ ตำบลโคกปี่ฆ้อง ตำบลท่าเกษม ตำบลศาลาลำดวน ตำบลสระขวัญ และตำบลหนองหว้า
5. ตำบลที่มีจำนวนประชากรระหว่าง 15,000 - 20,000 คน ได้แก่ ตำบลท่าแยก ตำบลสระแก้ว ตำบลวังน้ำเย็น และตำบลตาหลังใน
6. ตำบลที่มีจำนวนประชากรมากกว่า 20,000 คน ได้แก่ ตำบลปะตง

แสดง: จำนวนประชากรและความหนาแน่นรายตำบล พ.ศ. 2527

จากจำนวนประชากรของ 4 อำเภอ คือ อำเภอมะขาม อำเภอ
โป่งน้ำร้อน อำเภอวังน้ำเย็น และอำเภอสระแก้ว รวมทั้งสิ้นเท่ากับ 30 ตำบล ตำบลที่มี
จำนวนประชากรสูงสุดคือ ตำบลปะตง (20,589 คน) และตำบลที่มีจำนวนประชากรต่ำสุด
คือ ตำบลท่าหลวง (2,395 คน) โดยทั่วไป ตำบลส่วนใหญ่ของอำเภอมะขามจะมีจำนวน
ประชากรค่อนข้างต่ำมาก อยู่ในช่วง 3,000 - 6,000 คน ตำบลส่วนใหญ่ของอำเภอ
โป่งน้ำร้อนจะมีจำนวนประชากรค่อนข้างสูงกว่าอำเภอมะขามเล็กน้อย คืออยู่ในช่วง 6,000 -
9,000 คน ตำบลส่วนใหญ่ของอำเภอสระแก้วจะมีจำนวนประชากรค่อนข้างสูง คือ อยู่ในช่วง
9,000 - 20,000 คน สำหรับตำบลต่าง ๆ ในอำเภอวังน้ำเย็นนั้นมีจำนวนประชากรอยู่ใน
ระดับปานกลางค่อนข้างสูง

2.4.2 การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร

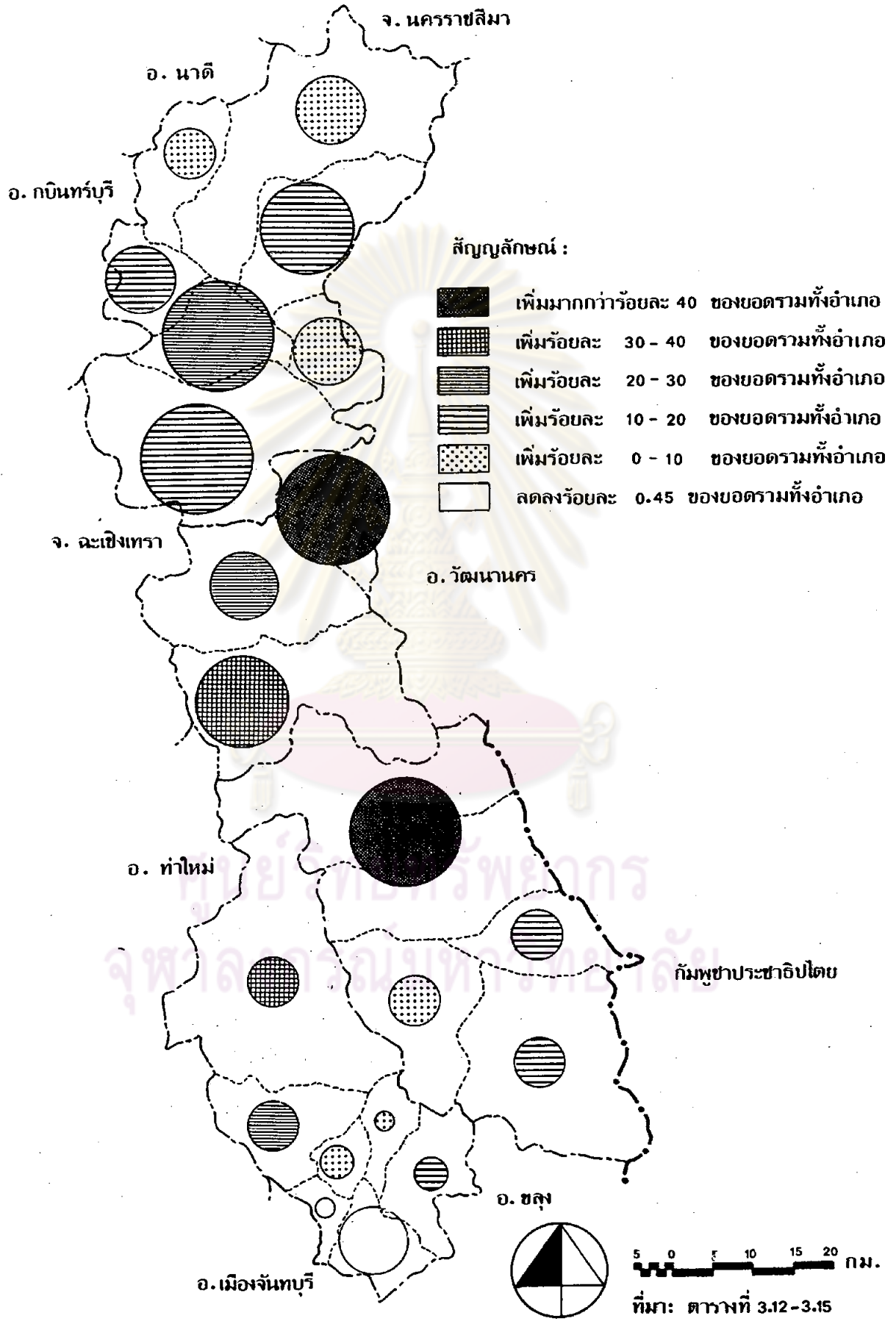
จากจำนวนประชากรของอำเภอต่าง ๆ ทั้ง 4 อำเภอ (30 ตำบล)
ปรากฏว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรรายตำบล ตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 - 2527
เป็นไปในทางเพิ่มขึ้นทั้งสิ้นทุกตำบล ในการพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร
โดยคิดการเพิ่มต่อปี (Relative Change) ตำบลที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุดคือ ตำบลวังสมบูรณ์
ซึ่งมีประชากรเพิ่มขึ้น 3.01 เท่าภายในเวลา 8 ปี ตำบลท่าหลวงมีอัตราการเพิ่มต่ำสุดคือ
ร้อยละ 1.48 แต่เมื่อพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร โดยคิดจากการเพิ่ม
จากจำนวนที่เพิ่มขึ้นทั้งอำเภอ (Absoluted Change) ตำบลทรายขาวจะมีการเพิ่มจำนวน
ประชากรสูงสุด (ร้อยละ 69.22) รองลงมาได้แก่ ตำบลวังน้ำเย็น (ร้อยละ 40.30) ต่ำสุด
ได้แก่ ตำบลท่าหลวง (ร้อยละ 0.35)

2.4.3 อัตราการเกิด - ตายของประชากร

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 - 2527 อำเภอต่าง ๆ มีอัตราการเกิดของ
ประชากรโดยเฉลี่ยต่อปีดังนี้คือ อำเภอมะขามร้อยละ 1.3 อำเภอโป่งน้ำร้อนร้อยละ 2.51
อำเภอวังน้ำเย็นร้อยละ 3.21 และอำเภอสระแก้วร้อยละ 2.87

ส่วนอัตราการตาย ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน อำเภอมะขาม อำเภอ
โป่งน้ำร้อน อำเภอวังน้ำเย็น และอำเภอสระแก้ว มีอัตราการตายของประชากรโดยเฉลี่ย

แสดง: การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรรายตำบล พ.ศ. 2516-2527

ตารางที่ 3.16 แสดงอัตราการเกิด-ตายของประชากรระดับอำเภอ ปี พ.ศ. 2516-2527

ปี พ.ศ.	อำเภอมะขาม		อำเภอโป่งน้ำร้อน		อำเภอรังน้ำเย็น		อำเภอสระแก้ว	
	อัตราการเกิด (ร้อยละ)	อัตราการตาย (ร้อยละ)	อัตราการเกิด (ร้อยละ)	อัตราการตาย (ร้อยละ)	อัตราการเกิด (ร้อยละ)	อัตราการตาย (ร้อยละ)	อัตราการเกิด (ร้อยละ)	อัตราการตาย (ร้อยละ)
2516	2.11	0.91	2.71	0.74	-	-	-	-
2517	2.01	0.97	2.66	0.88	-	-	3.56	0.61
2518	1.92	0.89	2.54	0.86	-	-	3.40	0.61
2519	1.59	1.30	3.07	0.84	3.33	0.45	3.80	0.65
2520	1.48	0.83	2.39	0.78	3.89	0.49	3.11	0.47
2521	1.37	0.77	2.39	0.67	3.61	0.59	2.50	0.52
2522	1.17	0.79	2.58	0.59	3.81	0.60	2.66	0.50
2523	1.19	0.62	2.44	0.53	3.48	0.53	2.74	0.65
2524	1.04	0.71	2.29	0.51	3.29	0.49	2.56	0.55
2525	1.00	0.61	2.46	0.44	2.54	0.39	2.56	0.68
2526	0.86	0.62	2.37	0.47	2.67	0.35	2.50	0.57
2527	0.52	0.56	2.20	0.31	2.25	0.25	2.13	0.47
ค่าเฉลี่ย	1.30	0.80	2.51	0.64	3.21	0.46	2.87	0.57

ที่มา : ตารางที่ 1 ภาคผนวก

ร้อยละ 0.80, 0.64, 0.48 และ 0.57 ตามลำดับ

2.4.4 อัตราการย้ายถิ่นของประชากร

จากตารางที่ 3.17 อำเภอต่าง ๆ มีลักษณะการย้ายถิ่นของประชากรดังต่อไปนี้

อำเภอมะขาม มีอัตราการย้ายถิ่นเข้าของประชากรเฉลี่ยร้อยละ 5.38 ต่อปี โดยมีอัตราการย้ายถิ่นออกเฉลี่ยร้อยละ 3.44 ต่อปี ลักษณะการย้ายถิ่นของอำเภอมะขามเมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่น ๆ ปรากฏว่า มีอัตราการย้ายถิ่นค่อนข้างต่ำ อัตราการย้ายถิ่นเข้าและย้ายถิ่นออกมีลักษณะที่เพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 - 2527

อำเภอโป่งน้ำร้อน มีอัตราการย้ายถิ่นเข้าของประชากรเฉลี่ยร้อยละ 11.15 ต่อปี อัตราการย้ายถิ่นออกเฉลี่ยร้อยละ 4.38 อัตราการย้ายถิ่นเข้าได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วภายในช่วงปี พ.ศ.2517 - 2521 ส่วนอัตราการย้ายถิ่นออกมีค่าต่ำค่อนข้างสม่ำเสมอตลอดช่วงปี พ.ศ.2516 - 2527

อำเภอรังน้ำเย็น มีอัตราการย้ายถิ่นเข้าของประชากรสูงที่สุดคือเฉลี่ยร้อยละ 12.45 ต่อปี โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะปี พ.ศ.2520 - 2521 สำหรับอัตราการย้ายถิ่นออกของประชากรก็มีค่าสูงสุดเช่นเดียวกัน คือเฉลี่ยร้อยละ 5.94 ต่อปี ช่วงปีที่มีอัตราการย้ายถิ่นออกค่อนข้างสูงคือ ปี พ.ศ.2520 - 2523

อำเภอสระแก้ว มีอัตราการย้ายถิ่นเข้าเฉลี่ยร้อยละ 7.07 ต่อปี และอัตราการย้ายถิ่นออกเฉลี่ยร้อยละ 3.94 ต่อปี ปี พ.ศ.2517 มีอัตราการเข้าถิ่นเข้าของประชากรสูงมาก หลังจากนั้นเริ่มลดลงเรื่อย ๆ และเริ่มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ.2525 ส่วนอัตราการย้ายถิ่นออกของประชากรมีค่าค่อนข้างต่ำ ค่อนข้างสม่ำเสมอตลอดช่วงปี พ.ศ.2517 - 2524 แต่อัตราการย้ายถิ่นออกได้เริ่มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกับการย้ายถิ่นออกในปี พ.ศ.2525

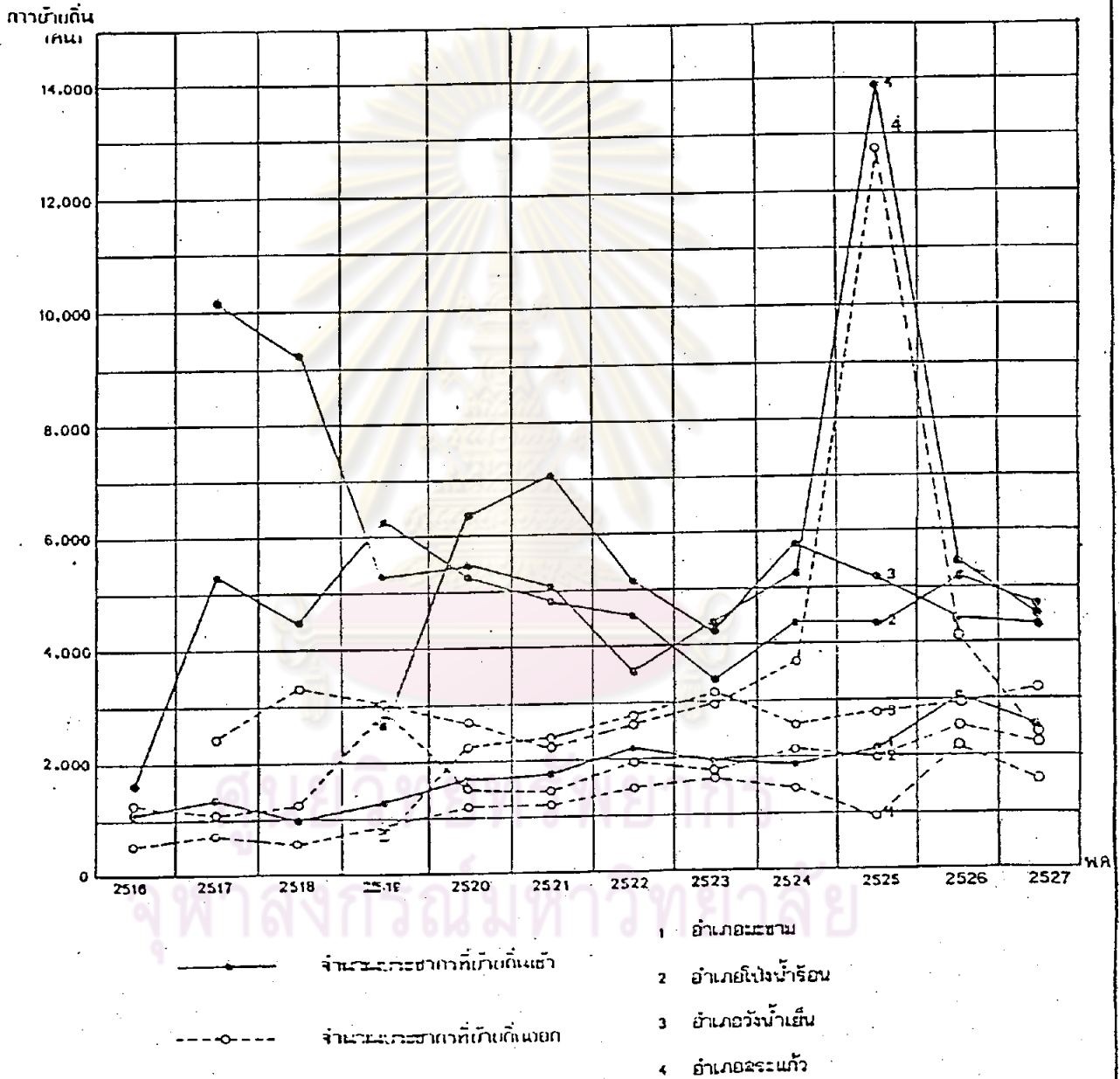
ตารางที่ 3.17 แสดงอัตราการย้ายถิ่นของประชากรระดับอำเภอ ปี พ.ศ. 2516-2527

ปี พ.ศ.	อำเภอมะขาม		อำเภอโป่งน้ำร้อน		อำเภอวังน้ำเย็น		อำเภอสระแก้ว	
	ย้ายเข้า (ร้อยละ)	ย้ายออก (ร้อยละ)	ย้ายเข้า (ร้อยละ)	ย้ายออก (ร้อยละ)	ย้ายเข้า (ร้อยละ)	ย้ายออก (ร้อยละ)	ย้ายเข้า (ร้อยละ)	ย้ายออก (ร้อยละ)
2516	3.73	1.85	7.17	4.69	-	-	-	-
2517	4.60	2.58	18.80	3.90	-	-	14.05	2.76
2518	3.40	1.96	14.03	4.00	-	-	9.87	3.58
2519	4.42	2.82	18.90	8.53	11.55	3.55	6.54	3.64
2520	5.22	3.68	13.96	4.30	21.95	7.84	6.32	3.13
2521	5.26	3.70	11.47	3.49	19.76	6.82	5.61	2.64
2522	6.37	4.36	9.91	4.22	13.11	7.22	3.83	3.01
2523	5.56	3.56	7.10	3.67	10.25	7.65	4.46	3.11
2524	5.35	4.05	8.49	4.18	12.33	5.63	5.22	3.67
2525	5.85	2.66	7.93	3.86	9.11	4.84	13.02	11.98
2526	7.82	5.61	8.74	4.29	7.20	4.82	4.89	3.69
2527	6.98	4.45	7.27	3.40	6.75	5.08	3.91	2.17
ค่าเฉลี่ย	5.38	3.44	11.15	4.38	12.45	5.94	7.07	3.94

ที่มา : ตารางที่ 2 ภาคผนวก

แผนภูมิที่ 4

แสดงการย้ายถิ่นรายอำเภอ พ.ศ. 2516 - 2527

ที่มา : ตารางที่ 2 ภาคผนวก

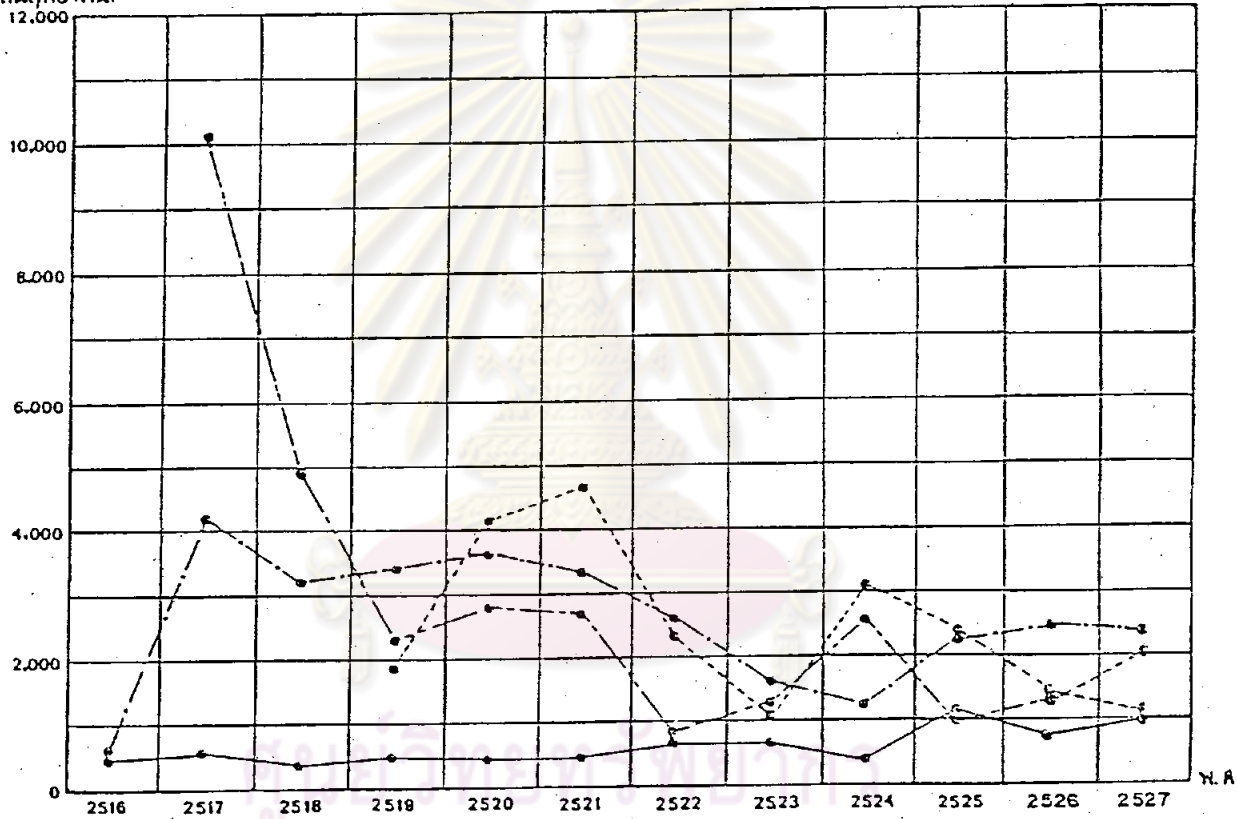

แผนภูมิที่ 5

แสดงการย้ายถิ่นสุทธิรายอำเภอ

พ.ศ. 2516-2527

ย้ายถิ่นสุทธิ (คน)

จำนวนประชากรย้ายถิ่นสุทธิ (เข้า-ออก)

- อำเภอเมือง
- - - - อำเภอประจักษ์ศิลปาคม
- ..... อำเภอน้ำเย็น
- . - . - อำเภอระแงะ

ที่มา: ตารางที่ 2 ภาคผนวก

2.5 การคาดคะเนประชากรในอนาคต

การคาดคะเนประชากรจะคาดคะเนเฉพาะประชากรรายอำเภอ 4 อำเภอที่ทำการศึกษาคือ อำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอวังน้ำเย็น และ อำเภอสระแก้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทราบถึงจำนวนประชากรที่เป็นไปได้ในอนาคตอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอที่ทำการศึกษา

การคาดคะเนประมาณจำนวนประชากรในอนาคต ในที่นี้ได้ใช้วิธีการคำนวณทางด้านคณิตศาสตร์โดยวิธี geometric extrapolation ทั้งนี้ โดยคำนวณประชากร 2 ช่วง ๆ ละ 5 ปี โดยใช้ปี 2527 เป็นปีฐาน ดังนั้น ปีที่สิ้นสุดการคาดประมาณคือปี พ.ศ. 2532 และปี พ.ศ. 2537

สูตรการคำนวณ ¹	P_n	=	$P_t (1+r)^n$
เมื่อ	P_n	=	จำนวนของประชากรในปีที่ต้องการคาดคะเน
	P_t	=	จำนวนของประชากรปีปัจจุบันที่ทำการคาดคะเน
	r	=	อัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรซึ่งคำนวณได้จาก
			สูตร $(r = \sqrt[n']{\frac{P_t}{P_o}} - 1$
	P_o	=	จำนวนประชากรปีย้อนหลังสุด
	n'	=	ช่วงระยะเวลาที่ห่างกันในการเก็บข้อมูลคำนวณ
	n	=	ช่วงระยะเวลาที่ห่างกันเพื่อคำนวณ

จากการคาดคะเนจำนวนประชากรปรากฏว่า ในช่วง 5 ปีแรกจากการคาดคะเน (ปี 2532) อำเภอสระแก้วยังคงมีจำนวนประชากรสูงสุด รองลงมา ได้แก่ อำเภอวังน้ำเย็น อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขามตามลำดับ แต่ปีที่สิ้นสุดการประมาณการ (ปี 2537) นั้น อำเภอวังน้ำเย็นจะมีจำนวนประชากรมากที่สุด อำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอสระแก้วจะมีจำนวนประชากรใกล้เคียงกัน ส่วนอำเภอมะขามยังคงมีจำนวนประชากรน้อยที่สุด

¹ Norbert Oppenheim Applied Models in Urban and Regional Analysis, (New Jersey : Prentice-Hall, Inc, 1980), P.35

ตารางที่ 3.18 แสดงการคาดคะเนจำนวนประชากรรายอำเภอ 4 อำเภอ พ.ศ. 2532, 2537

พ.ศ.	จำนวนประชากร (คน)			
	อ.มะขาม	อ.โป่งน้ำร้อน	อ.วังน้ำเย็น	อ.สระแก้ว
2516	29,476	23,457	-	-
2517	29,628	28,284	-	89,707
2518	30,168	32,172	-	94,149
2519	32,850	33,356	23,843	81,988
2520	33,500	38,040	29,427	87,213
2521	34,272	42,228	36,124	91,862
2522	35,172	45,895	39,716	94,795
2523	35,926	48,553	42,162	98,214
2524	36,711	51,855	46,719	101,800
2525	37,503	55,093	57,701	107,215
2526	38,446	60,083	60,747	110,750
2527	39,417	63,817	63,212	114,721
2532	44,490	96,837	108,653	128,290
2537	50,216	14,6943	186,761	143,464
อัตราเติบโตจากการ คาดคะเน (ร้อยละ)	2.45	8.70	11.44	2.26

หมายเหตุ : ประชากร ปีพ.ศ. 2518-2527 เป็นข้อมูลจากกองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร เช่นนี้มาจากการที่ อำเภอวังน้ำเย็นมีอัตราการเติบโตของประชากรสูงมากคือเฉลี่ยร้อยละ 11.44 ต่อปี รองลงมาได้แก่ อำเภอโป่งน้ำร้อน (8.70 % ต่อปี) ส่วนอำเภอมะขามและอำเภอสระแก้ว มีอัตราการเติบโตใกล้เคียงกันคือร้อยละ 2.45 และ 2.26 ต่อปีตามลำดับ (ตารางที่ 3.18)

3. โครงสร้างเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน

3.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวม

ผลิตภัณฑ์มวลรวมได้มาจากสาขาการผลิต 11 สาขา คือ

- เกษตรกรรม แยกเป็น 4 สาขาย่อยคือ กสิกรรม ปศุสัตว์ ประมง และป่าไม้
- เหมืองแร่และย่อยหิน
- อุตสาหกรรมและหัตถกรรม
- การก่อสร้าง
- การไฟฟ้าและประปา
- การคมนาคมและขนส่ง
- การค้าส่งและค้าปลีก
- การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์
- ที่อยู่อาศัย
- การบริหารและการป้องกันประเทศ
- การบริการ

3.1.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดจันทบุรี

ปี พ.ศ. 2527 จังหวัดจันทบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมทั้งสิ้นประมาณ 6,838.5 ล้านบาท (คิดตามราคาตลาด) ได้มาจากการผลิตสาขาเกษตรกรรมประมาณ 3,068.6 ล้านบาท หรือร้อยละ 44.87 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด โดยได้มาจากสาขาย่อยด้านกลีกรวมถึงร้อยละ 34.21 การผลิตสาขาเกษตรกรรม จึงเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญ โดยทำรายได้แก่จังหวัดจันทบุรีมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีก ร้อยละ 21.59 สาขาการบริการร้อยละ 9.12 การคมนาคมและขนส่งร้อยละ 7.93 ส่วนสาขาที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์น้อยที่สุดคือ การไฟฟ้าและประปา มีมูลค่าผลิตภัณฑ์เพียงร้อยละ 0.57 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

3.1.2 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดปราจีนบุรี

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดปราจีนบุรีในปี พ.ศ. 2527 มีมูลค่ารวมกันทั้งสิ้นประมาณ 7,538.3 ล้านบาท (คิดตามราคาตลาด) มีรายได้หลักประมาณครึ่งหนึ่งของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดคือ ประมาณร้อยละ 42.95 มาจากการผลิตสาขาเกษตรกรรมซึ่งได้มาจากด้านกลีกรวมถึงร้อยละ 37.15 สาขาการผลิตที่มีมูลค่ารองลงมาคือ การค้าส่งและการค้าปลีกร้อยละ 21.86 การบริหารและการป้องกันประเทศร้อยละ 8.22 การคมนาคมและขนส่งร้อยละ 6.89 สาขาที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์น้อยที่สุดคือ การไฟฟ้าและประปามีมูลค่าผลิตภัณฑ์เพียงร้อยละ 0.42 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดปราจีนบุรีมีโครงสร้างของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดคล้ายคลึงกันคือ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมที่เป็นฐานเศรษฐกิจของจังหวัดจะขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม การค้าส่งและการค้าปลีก อัตราส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในสาขาดังกล่าวของทั้งสองจังหวัดจะใกล้เคียงกันมาก แต่สาขาการผลิตที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมรองลงมาตามลำดับจากการค้าส่งและค้าปลีกจะแตกต่างกันบ้างคือ จังหวัดจันทบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมส่วนใหญ่ที่เหลือคือ จากการบริการการคมนาคมและขนส่ง การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์ จากการบริหารและการป้องกันประเทศตามลำดับ ส่วนจังหวัดปราจีนบุรีนั้นมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมส่วนใหญ่ที่เหลือคือ จากการบริหารและการป้องกันประเทศ

ตารางที่ 3.19 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดจันทบุรีและปราจีนบุรี ปี 2526

สาขาการผลิต	จังหวัดจันทบุรี		จังหวัดปราจีนบุรี	
	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละ	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละ
เกษตรกรรม	3,068.6	44.87	3,237.9	42.95
- กสิกรรม	2,339.5	34.21	2,800.1	37.15
- ปศุสัตว์	213.9	3.13	371.6	4.93
- ประมง	305.7	4.47	44.8	0.59
- ป่าไม้	209.5	3.06	21.4	0.28
เหมืองแร่และย่อยหิน	67.5	0.99	134.2	1.78
อุตสาหกรรมและเหมืองแร่	138.2	2.02	283.5	3.76
การก่อสร้าง	177.2	2.59	266.5	3.54
การไฟฟ้าและประปา	39.1	0.57	31.7	0.42
การคมนาคมและขนส่ง	532.3	7.93	519.4	6.89
การขนส่งและค้าปลีก	1,746.4	21.59	1,648.2	21.86
การธนาคาร การประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	384.9	5.63	264.2	3.51
ที่อยู่อาศัย	73.2	1.07	131.7	1.75
การบริหารและการป้องกัน- ประเทศ	247.3	3.62	169.8	2.24
การบริหาร	623.8	9.12	401.2	5.32
มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม				
จังหวัด	6,838.5	100.00	7,538.3	100.00
รายได้เฉลี่ยต่อคน (บาท/ปี)	18,220	-	10,027	-

การคมนาคมและขนส่ง การบริการ อุตสาหกรรมและหัตถกรรมตามลำดับ ส่วนสาขาการผลิตที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมต่ำมากที่สุดคือ เหมืองแร่และย่อยหิน ที่อยู่อาศัย การไฟฟ้าและประปา จะมีลักษณะและอัตราส่วนของมูลค่าการผลิตใกล้เคียงกัน

จากการที่จังหวัดปราจีนบุรีมีพื้นที่และจำนวนประชากรมากกว่าจังหวัดจันทบุรีประมาณครึ่งหนึ่งแต่จังหวัดปราจีนบุรีกลับมีอัตราส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงกว่าจังหวัดจันทบุรีร้อยละ 10.23 เท่านั้น แสดงว่าศักยภาพในการผลิตแต่ละสาขาจะต่ำกว่าจังหวัดจันทบุรีอยู่มาก มีผลทำให้รายได้เฉลี่ยของประชากรจังหวัดจันทบุรีสูงกว่ารายได้เฉลี่ยประชากรจังหวัดปราจีนบุรีถึงร้อยละ 44.96 ต่อปี (ตารางที่ 3.19)

3.2 โครงสร้างพื้นฐาน

3.2.1 การประปา¹

การประปาจังหวัดจันทบุรี

การประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดจันทบุรี ตั้งอยู่ ณ บริเวณสามแยกศาลาปากแซง ตำบลพลับพลา อำเภอเมืองจันทบุรี ใช้แม่น้ำจันทบุรี เป็นแหล่งผลิตน้ำดิบ มีอัตราการผลิต 240 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง สามารถให้บริการแก่ประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองและสุขาภิบาลที่อยู่ในอำเภอเมืองจันทบุรี ได้แก่ สุขาภิบาลจันทนิมิต สุขาภิบาลหนองบัว และเทศบาลตำบลท่าใหม่ ซึ่งอยู่ใกล้เคียงอีกด้วย

สถิติตัวเลขเกี่ยวกับการประปา จังหวัดจันทบุรี ปี 2527

1) มีผู้ใช้น้ำ	5,477 ราย
2) ผลิตและจำหน่ายน้ำประปาได้วันละ	9,800 ลูกบาศก์เมตร
3) ท่อส่งและจ่ายน้ำขนาด 100-400 มิลลิเมตร ยาว	120,000 เมตร

¹ การประปาจังหวัดจันทบุรี และการประปาจังหวัดปราจีนบุรี

การประปาจังหวัดปราจีนบุรี

การประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดปราจีนบุรี ใช้แม่น้ำบางปะกง เป็นแหล่ง
ผลิตน้ำดิบ ได้ขยายงานออกเป็น 4 แห่งคือ

1. การประปาจังหวัดปราจีนบุรี ตั้งอยู่ที่ถนนแก้วพิจิตร อำเภอเมือง
ปราจีนบุรี มีอัตราการผลิต 280 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง

สถิติตัวเลข เกี่ยวกับการประปาจังหวัดปราจีนบุรี ปี 2527

1) มีผู้ใช้ น้ำ	3,000 ราย
2) ผลิตและจำหน่ายน้ำประปาได้วันละ	7,978 ลูกบาศก์เมตร
3) ท่อส่งและจ่ายน้ำขนาด 100-400 มิลลิเมตร ยาว 30,000 เมตร	

2. การประปาอำเภอกบินทร์บุรี ตั้งอยู่ที่เขตเทศบาลตำบล
กบินทร์บุรี อำเภอกบินทร์บุรี มีอัตราการผลิต 200 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง

สถิติตัวเลข เกี่ยวกับการประปาอำเภอกบินทร์บุรี ปี 2527

1) มีผู้ใช้ น้ำ	1,234 ราย
2) ผลิตและจำหน่ายน้ำประปาได้วันละ	2,090 ลูกบาศก์เมตร
3) ท่อส่งและจ่ายน้ำขนาด 100-400 มิลลิเมตร ยาว 24,924 เมตร	

3. การประปาอำเภอวัฒนานคร ตั้งอยู่ที่ เขตสุขาภิบาลวัฒนานคร
อำเภอวัฒนานคร มีอัตราการผลิต 40 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง

สถิติตัวเลข เกี่ยวกับการประปาอำเภอวัฒนานคร ปี 2527

1) มีผู้ใช้ น้ำ	624 ราย
2) ผลิตและจำหน่ายน้ำประปาได้วันละ	1,394 ลูกบาศก์เมตร
3) ท่อส่งและจ่ายน้ำขนาด 300 มิลลิเมตร ยาว 16,000 เมตร	

4. การประปาอำเภออรัญประเทศ ตั้งอยู่ที่ เขตเทศบาลตำบล
อรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ มีอัตราการผลิต 80 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง

สถิติตัวเลขเกี่ยวกับการประปาอำเภออรัญประเทศ ปี 2527

1) มีผู้ใช้ น้ำ	1,344 ราย
2) ผลิตและจำหน่ายน้ำประปาได้วันละ	2,200 ลูกบาศก์เมตร
3) ท่อส่งและจ่ายน้ำขนาด 100-300 มิลลิเมตร ยาว	4,240 เมตร

3.2.2 การไฟฟ้า

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดจันทบุรี เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจซึ่งให้บริการด้านไฟฟ้าแก่ประชาชนทั่วไปในจังหวัดจันทบุรี โดยรับพลังงานไฟฟ้าแรงสูงจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ทำการเปลี่ยนแรงดันเป็นระบบ 22 เควี.เอ ที่สถานีเปลี่ยนแรงดัน ซึ่งตั้งอยู่ ณ บ้านคลองไค้ง ตำบลแสลง อำเภอจันทบุรี ทำการส่งกระแสไฟฟ้าไปตามระบบจำหน่ายแรงสูงทั่วเขตจังหวัด มีกำลังผลิต 2,500 กิโลวัตต์ ในปี พ.ศ.2527 จังหวัดจันทบุรีมีระบบจำหน่ายแรงสูงระยะทาง 669 วงจร-กิโลเมตร (Circuit Kilomet) และระบบจำหน่ายแรงต่ำ 886 วงจร-กิโลเมตร มีจำนวนหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้แล้ว 296 หมู่บ้าน (จาก 42 ตำบล) มีจำนวนผู้ใช้ไฟทั้งสิ้น 27,096 ราย จากพลังงานไฟฟ้าที่ใช้ไป 73,946 ล้านหน่วย โดยการใช้ไฟประเภทที่อยู่อาศัยมีปริมาณพลังงานไฟฟ้าที่ใช้สูงสุด ประมาณร้อยละ 49.41 ของปริมาณพลังงานไฟฟ้าที่ใช้ทั้งจังหวัด รองลงมาได้แก่ ธุรกิจขนาดเล็ก ร้อยละ 16.92 (ตารางที่ 3.20)

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดปราจีนบุรี มีสถานีเปลี่ยนแรงดันตั้งอยู่ที่สามแยกหนองชะอม ตำบลไม้เต็ง อำเภอเมืองปราจีนบุรี มีกำลังผลิต 25,000 กิโลวัตต์ ในปี พ.ศ.2527 จังหวัดปราจีนบุรีมีระบบจำหน่ายแรงสูงระยะทาง 579.065 วงจร-กิโลเมตร และระบบจำหน่ายแรงต่ำ 585.683 วงจร-กิโลเมตร มีจำนวนหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้แล้ว 404 หมู่บ้าน (จาก 76 ตำบล) มีจำนวนผู้ใช้ไฟทั้งสิ้น 30,723 ราย จากพลังงานไฟฟ้าที่ใช้ไป 54.049 ล้านหน่วย โดยการใช้ไฟประเภทที่อยู่อาศัยมีปริมาณพลังงานไฟฟ้าที่ใช้สูงสุด ประมาณร้อยละ 50.38 ของปริมาณพลังงานไฟฟ้าที่ใช้ทั้งจังหวัด รองลงมาได้แก่ ธุรกิจขนาดใหญ่ ร้อยละ 20.2 (ตารางที่ 3.21)

ตารางที่ 3. 20 จำนวนตำบลและหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้แล้วจำแนกตามอำเภอในจังหวัดจันทบุรีและ

จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2527

ลำดับที่	ชื่ออำเภอ	จำนวนตำบล		จำนวนหมู่บ้าน	
		ทั้งหมด	มีไฟฟ้าใช้แล้ว	ทั้งหมด	มีไฟฟ้าใช้แล้ว
<u>จังหวัดจันทบุรี</u>					
1.	อ. เมืองจันทบุรี	9	9	91	85
2.	อ. ชลุม	10	5	77	30
3.	อ. ท่าใหม่	18	11	180	71
4.	อ. โป่งน้ำร้อน	5	5	40	30
5.	อ. มะขาม	7	5	77	26
6.	อ. แหหลวงสิงห์	7	7	63	54
	รวม	56	42	528	296
<u>จังหวัดปราจีนบุรี</u>					
1.	อ. เมืองปราจีนบุรี	12	12	130	97
2.	อ. กบินทร์บุรี	14	12	138	50
3.	อ. โคกขี้ป	4	4	22	17
4.	อ. ดาพระยา	5	4	58	35
5.	อ. บ้านสร้าง	9	6	87	46
6.	อ. ประจันตคาม	9	7	103	31
7.	อ. วัฒนานคร	8	5	75	31
8.	อ. ศรีมหาโพธิ์	9	9	74	42
9.	อ. สระแก้ว	7	7	78	25
10.	อ. อรัญประเทศ	8	6	73	19
11.	อ. นาดี	6	2	52	6
12.	อ. วังน้ำเย็น	3	2	15	5
	รวม	94	76	905	404

ที่มา : การไฟฟ้าจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรี

ตารางที่ 3.21 แสดงประเภทผู้ใช้ไฟฟ้าจำแนกตามจำนวนผู้ใช้ไฟ และจำนวนหน่วยที่ใช้ของจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2527

ประเภทผู้ใช้ไฟ	จันทบุรี				ปราจีนบุรี			
	จำนวนผู้ใช้ไฟ	ร้อยละ	จำนวนหน่วย (ล้านหน่วย)	ร้อยละ	จำนวนผู้ใช้ไฟ (ราย)	ร้อยละ	จำนวนหน่วย (ล้านหน่วย)	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	26,156	96.53	36,538	49.41	30,287	98.60	27,231	50.38
ธุรกิจขนาดเล็ก	775	2.86	12,431	16.81	279	0.91	5,823	10.77
ธุรกิจขนาดใหญ่	26	0.10	9,264	12.53	18	0.059	10,918	20.20
อุตสาหกรรมขนาดเล็ก	17	0.06	12,509	16.92	20	0.07	9,100	16.84
อุตสาหกรรมขนาดเล็ก	1	0.003	2,532	3.43	1	0.003	0.348	0.64
สูบน้ำเพื่อการเกษตรและสาธารณะ	2	0.007	0.017	0.02	-	-	-	-
ไฟถนนและสาธารณะ	56	0.21	0.439	0.59	65	0.21	0.399	0.74
ไฟชั่วคราว	63	0.23	0.216	0.29	46	0.15	0.230	0.43
รวม	27,096	100.00	73,948	100.00	30,716	100.00	54,049	100.00

ที่มา : การไฟฟ้าจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2.3 โทรศัทพ์

จังหวัดจันทบุรี มีชุมสายโทรศัพท์ 1 แห่ง แยกเป็น 2 อาคาร ดังนี้

- อาคารแรก เปิดบริการให้แก่ประชาชนทั่วไปใช้สำหรับทางไกล (รหัสทางไกล 039) และธุรกิจการ ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับศาลหลักเมือง อำเภอเมืองจันทบุรี

- อาคารสอง ใช้สำหรับเครื่องโทรคมนาคม ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับศาลากลาง

จังหวัด

ตารางที่ 3.22 แสดงสถิติโทรศัพท์ จังหวัดจันทบุรี พ.ศ.2527

ประเภท	จำนวน
ผู้ใช้โทรศัพท์ (ราย)	2,200
เลขหมาย (เลขหมาย)	2,600
คู่สาย (คู่สาย)	4,200
วงจรทางไกลเรียกจากจันทบุรีไปกรุงเทพฯ (วงจร)	43
วงจรทางไกลเรียกจากกรุงเทพฯ มาจันทบุรี (วงจร)	26
ตู้โทรศัพท์สาธารณะ (เครื่อง)	20
ตู้โทรศัพท์ทางไกลสาธารณะ (เครื่อง)	5

ที่มา : ชุมสายโทรศัพท์จังหวัดจันทบุรี

ศูนย์วิทยุตำรวจ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จังหวัดปราจีนบุรี มีชุมสายโทรศัพท์ 3 แห่ง คือ

- อำเภอเมืองปราจีนบุรี จำนวน 600 เลขหมาย

- อำเภอเมืองปราจีนบุรี จำนวน 200 เลขหมาย

- อำเภอศรีบุญเรือง ประเทศ จำนวน 400 เลขหมาย

- โทรศัพท์อัตโนมัติของสถานีสื่อสาร ของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

ประเภท	จำนวน		
	ชุมสาย อ.เมืองปราจีนบุรี	ชุมสาย อ.กบินทร์บุรี	ชุมสาย อ.อรัญประเทศ
ผู้ใช้โทรศัพท์ (ราย)	600	197	400
เลขหมาย (เลขหมาย)	600	200	400
คู่สาย (คู่สาย)	600	200	400
วงจรทางไกลเรียกจากปราจีนบุรีไปกรุงเทพฯ (วงจร)	26	ใช้ร่วมกับอ.เมืองปราจีนบุรี	ใช้ร่วมกับอ.เมืองปราจีนบุรี
วงจรทางไกลเรียกจากกรุงเทพฯมาปราจีนบุรี (วงจร)	22	ใช้ร่วมกับอ.เมืองปราจีนบุรี	ใช้ร่วมกับอ.เมืองปราจีนบุรี
ตู้โทรศัพท์สาธารณะ	11	2	6
ตู้โทรศัพท์ทางไกลสาธารณะ	2	3	2

ที่มา : ชุมสายโทรศัพท์จังหวัดปราจีนบุรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

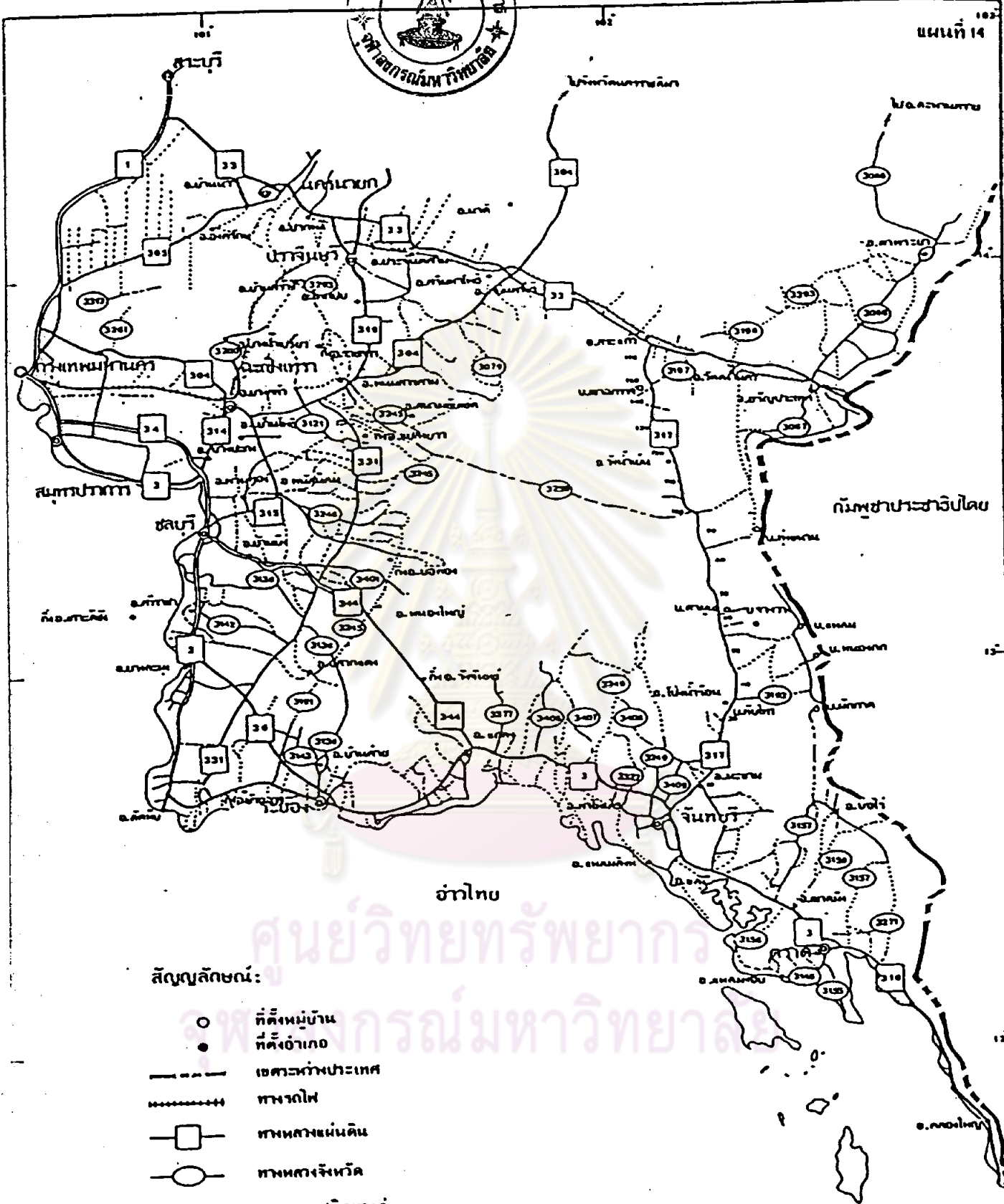
ได้ติดต่อระหว่างจังหวัดปราจีนบุรีกับกระทรวงมหาดไทย และกระทรวง ทบวง กรม ส่วนกลาง และจังหวัดอื่น ๆ

3.2.4 การคมนาคม

3.2.4.1 เส้นทางคมนาคมทางรถยนต์

เส้นทางถนน เป็นรูปแบบของการคมนาคมที่สำคัญที่สุด ทำให้จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดจันทบุรี สามารถติดต่อกับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ภายในจังหวัด และเชื่อมต่อกันระหว่างภาคตะวันออกกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ทั้งนี้ เนื่องจากจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดจันทบุรี มีถนนซึ่งเป็นทางหลวงแผ่นดินผ่าน จำนวน 5 สาย คือ (แผนที่หมายเลข 14)

- 1) ถนนสุขุมวิท (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3) มีลักษณะผิวทางแบบแอสฟัลท์ติกคอนกรีต เริ่มต้นจากกรุงเทพมหานครถึงจังหวัดตราด มีระยะทางทั้งสิ้น 399.898 กิโลเมตร ถนนสุขุมวิทนี้ผ่าน เข้าสู่จังหวัดจันทบุรีใน เขตอำเภอท่าใหม่ อำเภอเมืองจันทบุรีและอำเภอขลุง ตามลำดับ รวมระยะทางของถนนสุขุมวิทใน เขตจังหวัดจันทบุรี ประมาณ 86 กิโลเมตร
- 2) ถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 317) มีลักษณะผิวทางแบบแอสฟัลท์ติกคอนกรีต เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับถนนสุขุมวิทที่อำเภอเมืองจันทบุรี ผ่านอำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จากนั้นผ่านกิ่งอำเภอวังน้ำเย็น และสิ้นสุดโดยเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ที่อำเภอสระแก้ว ระยะทางรวมทั้งสิ้น 150.984 กิโลเมตร รวมระยะทางที่อยู่ใน เขตจังหวัดจันทบุรี ประมาณ 57 กิโลเมตร และระยะทางที่อยู่ใน เขตจังหวัดปราจีนบุรีประมาณ 93 กิโลเมตร
- 3) ถนนสุวรรณศร (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33) มีลักษณะผิวทางแบบแอสฟัลท์ติกคอนกรีต เริ่มต้นจากบ้านหินกอง จังหวัดสระบุรี ถึงอำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี มีระยะทางรวมทั้งสิ้น 304.512 กิโลเมตร ถนนสุวรรณศรนี้เป็นถนนที่เชื่อมการติดต่อระหว่างภาคตะวันออกตอนบนกับภาคกลางเป็นไปได้สะดวก โดยเริ่มต้นจากจังหวัดสระบุรีผ่านจังหวัดนครนายก เข้าสู่เขตจังหวัดปราจีนบุรีที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี ผ่านอำเภอ

สัญลักษณ์:

- ที่ตั้งหมู่บ้าน
- ที่ตั้งอำเภอ
- เขตสหภาพประเทศ
- ===== ทางรถไฟ
- ทางหลวงแผ่นดิน
- ทางหลวงจังหวัด
- ▬ ทางหลวงชนิดพิเศษ
- ทางขออนุญาตราชการอื่น
- แนวทางที่จะก่อสร้างในอนาคต

ชนิดของผิวจราจร

- ▬ คอนกรีต แอสฟัลท์คึกคอนกรีต แอสฟัลท์
- ..... หิน ลูกกรง หิน

แสดง:

เส้นทางของภาคตะวันออก

ที่มา กองวางแผน กรมทางหลวง

สภาพทันทันเมื่อ ตุลาคม 2527

ประจันตคาม อำเภออินทร์บุรี อำเภอสระแก้ว อำเภอวัฒนานคร และสิ้นสุดที่อำเภออรัญประเทศ รวมระยะทางที่อยู่ในเขตจังหวัดปราจีนบุรี ประมาณ 144 กิโลเมตร

4) ถนนสายกรุงเทพมหานคร - นครราชสีมา (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304) มีระยะทางรวมทั้งสิ้น 292 กิโลเมตร มีลักษณะผิวทางแบบแอสฟัลต์ติกคอนกรีต ถนนสายนี้ผ่านเข้าสู่จังหวัดปราจีนบุรี ในเขตอำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภออินทร์บุรี และกิ่งอำเภอนาดินตามลำดับ รวมระยะทางประมาณ 31 กิโลเมตร

5) ถนนสุวินทวงศ์ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 319) มีลักษณะผิวทางแบบแอสฟัลต์ติกคอนกรีต เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา กับอำเภอเมืองปราจีนบุรี รวมระยะทางทั้งสิ้น 31 กิโลเมตร

เส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัด

จากเส้นทางหลวงแผ่นดินทั้ง 5 สายดังกล่าว ทำให้จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรี มีการติดต่อระหว่างจังหวัด ดังนี้ คือ (ตารางที่ 3.2.4)

เส้นทางคมนาคมภายในจังหวัด

นอกเหนือไปจากเส้นทางหลวงแผ่นดินแล้ว การติดต่อระหว่างอำเภอภายในจังหวัด ส่วนใหญ่กระทำได้โดย การใช้เส้นทางหลวงจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะผิวทางแบบแอสฟัลต์และลูกรัง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล นอกจากนั้นก็มีการใช้ทางหลวงชนบทอยู่บ้าง มักจะเป็นการเชื่อมต่อระหว่างตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งบางส่วนก็ไม่สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล ทั้งนี้ เพราะลักษณะผิวทางมักจะเป็นลูกรังหรือดิน เสี่ยงเป็นส่วนใหญ่

3.2.4.2 เส้นทางคมนาคมทางรถไฟ

ทางรถไฟสายตะวันออก เริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร ไปยังจังหวัดฉะเชิงเทรา แล้ววกขึ้นด้านบน เข้าเขตจังหวัดปราจีนบุรี ผ่านอำเภอบ้านสร้าง อำเภอเมืองปราจีนบุรี แล้วจึงวกกลับขนานกับเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ปลายทางที่อำเภออรัญประเทศ โดยจังหวัดปราจีนบุรี อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถไฟ ประมาณ 122 กิโลเมตร

ตารางที่ 3.24 แสดงเส้นทางการคมนาคมระหว่างจังหวัดของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัด
ปราจีนบุรี

เส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัด	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข	ระยะทาง (กม.)
จังหวัดจันทบุรี		
จันทบุรี-กรุงเทพมหานคร (เส้นทางเก่า)	3-36-3-34	285
จันทบุรี-กรุงเทพมหานคร (เส้นทางใหม่)	3-344-34	245
จันทบุรี-ชลบุรี (เส้นทางเก่า)	3	235
จันทบุรี-ชลบุรี (เส้นทางใหม่)	3-344	155
จันทบุรี-ตราด	3	67
จันทบุรี-สระแก้ว	317	150
จันทบุรี-ระยอง	3	109
จันทบุรี-นครราชสีมา	317-33-304	320
จันทบุรี-สระบุรี	307-33	350
จังหวัดปราจีนบุรี		
ปราจีนบุรี-กรุงเทพมหานคร (ผ่านจังหวัดนครนายก)	319-33-305	130
ปราจีนบุรี-กรุงเทพมหานคร (ผ่านจังหวัดฉะเชิงเทรา)	319-304	138
อรัญประเทศ-ปราจีนบุรี-กรุงเทพมหานคร	33-305	304
ปราจีนบุรี-พนมสารคาม (ฉะเชิงเทรา)	319	31
กบินทร์บุรี-นครราชสีมา	304	157
ปราจีนบุรี-นครนายก	319-3	31
ปราจีนบุรี-สระบุรี	319-33-1	71

ที่มา : แขวงทางหลวงจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดปราจีนบุรี

ขบวนรถไฟซึ่งใช้บรรทุกคนโดยสารและขนส่งภาระต่าง ๆ ผ่าน
จังหวัดปราจีนบุรีจะเป็นขบวนรถธรรมดา มีทั้งเที่ยวขึ้นและเที่ยวลงวันละ 7 เที่ยว

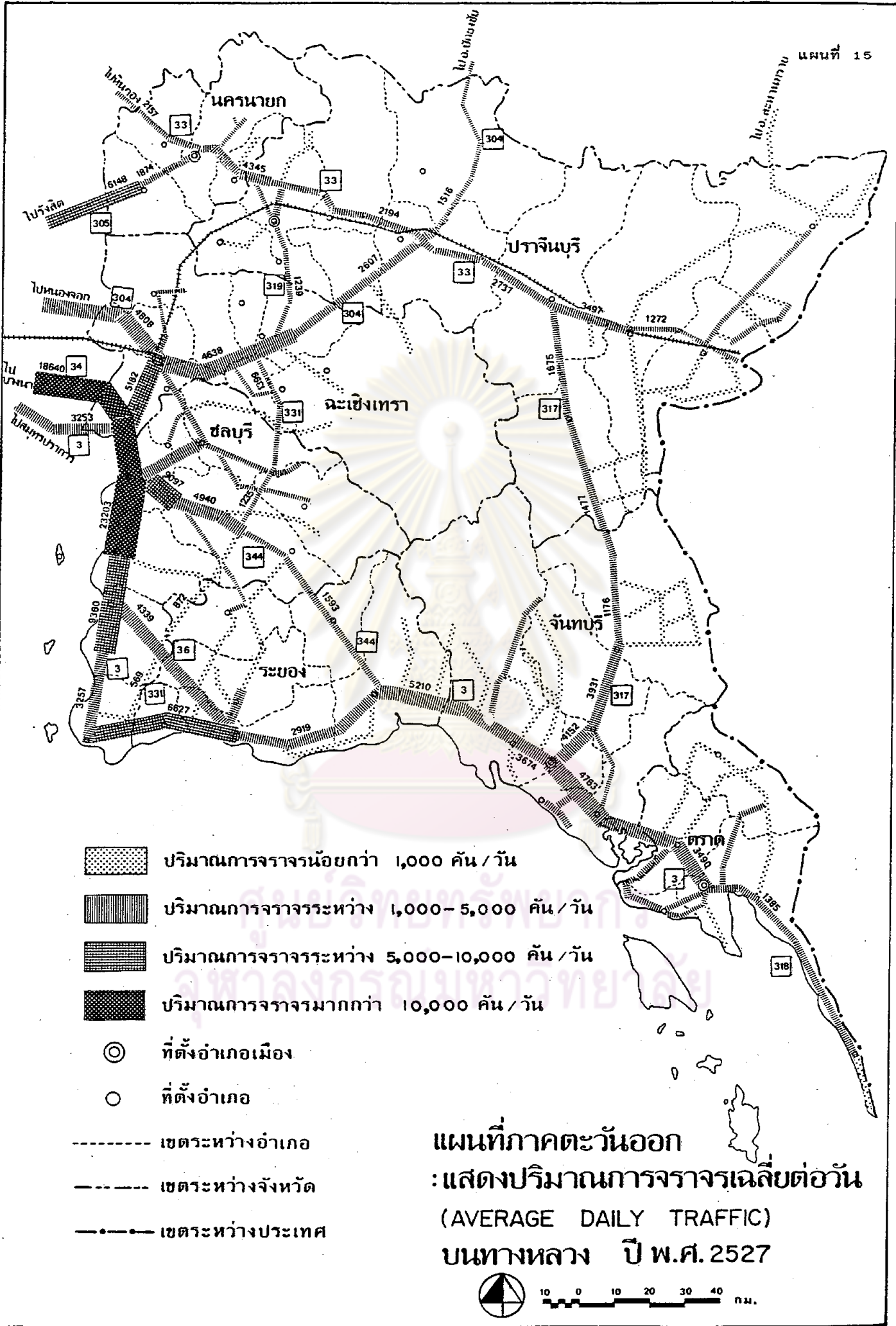
3.2.4.3 ปริมาณการจราจร

การพิจารณาปริมาณการจราจร ได้มาจากการสำรวจค่าปริมาณการ
จราจรเฉลี่ยต่อวันตลอดปี (Annual Average Daily Traffic หรือ AADT)
บนทางหลวงแผ่นดินทั้งสายประธานและสายรองประธาน และทางหลวงจังหวัด จากยานพาหนะ
6 ประเภท¹

C	:	รถยนต์นั่ง
LB	:	รถยนต์โดยสาร 4 ล้อ
HB	:	รถยนต์โดยสารตั้งแต่ 6 ล้อขึ้นไป
LT	:	รถยนต์บรรทุก 4 ล้อ
MT	:	รถยนต์บรรทุก 6 ล้อ
HT	:	รถยนต์บรรทุก 10 ล้อ หรือรถห้วง

ปริมาณการจราจรเฉลี่ยต่อวันตลอดปีของภาคตะวันออกเฉียงใต้ (แผนที่หมายเลข 15) มีค่าสูงมาก ทางด้านตะวันตก และตะวันตกเฉียงใต้ของภาคคือ บริเวณจังหวัด
ชลบุรี และจังหวัดระยอง ส่วนทางตอนบนและตอนกลาง คือจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัด
ฉะเชิงเทรา มีค่า AADT ที่ค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะทางหลวงแผ่นดินทุกสายที่ผ่านเข้าเขต
จังหวัดปราจีนบุรีจะมีปริมาณการจราจรเฉลี่ยต่อวันตลอดปีอยู่ระหว่าง 1,000 - 4,000 คัน/
วัน เท่านั้น โดยสรุปคาดว่าน่าจะมาจากผลกระทบของทางรถไฟสายตะวันออกที่มีเส้นทางของ
ขบวนรถขนานกับถนนสุวรรณศร (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33) ทางด้านทางหลวงจังหวัด
ของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งกระจายตัวค่อนข้างหนาแน่นทางด้านตะวันออกและตะวันตกของจังหวัด
มี AADT น้อยกว่า 1,000 คัน/วัน ยกเว้นทางหลวงจังหวัดระหว่างอำเภอตาพระยากับ
อำเภออรัญประเทศ มี AADT มากกว่า 1,000 คัน/วัน อยู่เล็กน้อย

¹ สำนักงานวิศวกรรมจราจร, กรมทางหลวง.

ส่วนจังหวัดจันทบุรี มี AADT ของทางหลวงแผ่นดินสูงกว่าจังหวัดปราจีนบุรีเล็กน้อย โดยเฉพาะถนนสุขุมวิท (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓) มีปริมาณการจราจรเฉลี่ยต่อวันตลอดปี ระหว่าง ๓,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ คัน/วัน ทางด้านถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓17) มี AADT สูง เฉพาะช่วงต้น ๆ ของถนนที่เชื่อมต่อกับถนนสุขุมวิท จนกระทั่งถึงอำเภอโป่งน้ำร้อน หลังจากนั้นจะมีปริมาณการจราจรที่ค่อนข้างเบาบางจนกระทั่งถึงอำเภอสระแก้ว .

ทางหลวงจังหวัดส่วนมากของจังหวัดจันทบุรี มี AADT ค่อนข้างเบาบางคือน้อยกว่า 1,๐๐๐ คัน/วัน นอกจากทางหลวงจังหวัดที่เชื่อมต่อกับอำเภอถนนสุขุมวิท โดยเฉพาะอำเภอแหลมสิงห์ - ถนนสุขุมวิท และทางหลวงจังหวัดที่เชื่อมต่อกับถนนสุขุมวิทกับถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว ระหว่างอำเภอขลุงกับอำเภอมะขาม จะมี AADT ระหว่าง 1,๐๐๐ - 2,๐๐๐ คัน/วัน โดยสรุปแล้วปริมาณการจราจรเฉลี่ยต่อวันตลอดปีของจังหวัดจันทบุรีจะมีปริมาณสูงตามเส้นทางสุขุมวิท กับ เส้นทางหลวงแผ่นดิน และทางหลวงจังหวัด ที่อยู่ในรัศมีใกล้เคียงกับถนนสุขุมวิทเท่านั้น

3.2.5 การชลประทาน

การเกษตรกรรมของจังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่อาศัยการชลประทานปริมาณน้อย เนื่องจากอาศัยน้ำจากฝน และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ แต่มีพื้นที่บางส่วนที่ต้องอาศัยการชลประทานเพื่อการเกษตรกรรมและการบริโภค โดยเฉพาะอำเภอแหลมสิงห์ และอำเภอจันทบุรี การชลประทานนั้นอาศัยการเก็บน้ำในลำคลองและทุ่งราบ โดยการทำให้เมืองฝายส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ จากแม่น้ำจันทบุรีและแหล่งน้ำจากต้นน้ำเขาสระบาป

การชลประทานมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับจังหวัดปราจีนบุรี เพราะมีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน การชลประทานของจังหวัดปราจีนบุรีส่วนใหญ่เป็นโครงการประเภทยกน้ำขึ้นและเก็บกักน้ำ เพื่อการเพาะปลูกโดยใช้เหมืองฝาย มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือแม่น้ำปราจีนบุรี แควหนุมาน แควพระปรัง และลำพระสทิง

3.2.6 การศึกษา

จังหวัดจันทบุรีมีการจัดบริการทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ถึงระดับอุดมศึกษา มีสถานศึกษาระดับประถมศึกษา 232 แห่ง ระดับมัธยมศึกษา 11 แห่ง ระดับอาชีวศึกษา 2 แห่ง ระดับอุดมศึกษา 2 แห่ง การศึกษานอกโรงเรียน 13 แห่ง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 1 แห่ง โรงเรียนราษฎร์สายสามัญ 13 แห่ง และโรงเรียนเทศบาล 6 แห่ง โดยการศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา จะกระจายตัวอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองจันทบุรีเป็นส่วนมาก

จังหวัดปราจีนบุรีไม่มีการจัดบริการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่มีการจัดบริการการศึกษาในระดับต่ำกว่าระดับอุดมศึกษามีจำนวนมากกว่าจังหวัดจันทบุรี โดยมีจำนวนโรงเรียนระดับประถมศึกษา 581 แห่ง ระดับมัธยมศึกษา 29 แห่ง อาชีวศึกษา 2 แห่ง โรงเรียนราษฎร์สายสามัญ 22 แห่ง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 10 แห่ง และโรงเรียนเทศบาล 10 แห่ง การศึกษาในระดับต่าง ๆ ของจังหวัดปราจีนบุรีนั้น มีการกระจายตัวอยู่ในเขตเทศบาลเมืองปราจีนบุรีเบาบางเทศบาลเมืองจันทบุรี

3.2.7 การสาธารณสุขและอนามัย

เนื่องจากจังหวัดจันทบุรี มีที่ตั้งอยู่ในทิศทางของลมมรสุม ทำให้มีฝนตกชุก ประกอบกับสภาพภูมิประเทศเป็นป่าดงดิบมีความอับชื้นมาก จึงเป็นแหล่งของโรคร้ายต่าง ๆ โดยเฉพาะไข้มาเลเรีย จากสถิติการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ของประชาชนจังหวัดจันทบุรี ปรากฏว่า การเจ็บป่วยขอโรคไข้มาเลเรียมีมากที่สุด รองลงมาได้แก่ โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ และระบบทางเดินอาหารตามลำดับ การรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยนั้น มีการบริการของคลินิกเอกชน และโรงพยาบาล โดยเฉพาะโรงพยาบาลพระปกเกล้าซึ่งยังมีพร้อมไม่เพียงพอรับผู้ป่วยเหล่านี้ ทั้งจำนวนแพทย์ พยาบาล และเตียงคนไข้ อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของจำนวนแพทย์ : จำนวนประชากร นั้นค่อนข้างต่ำ คือแพทย์ 1 คน : ประชากร 4,670 คน

การบริการด้านสาธารณสุขในจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วยที่ทำการสาธารณสุข ซึ่งให้บริการด้านความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของประชาชน และสถานรักษาพยาบาล ตลอดจนนิคมพักฟื้นและโรคเรื้อน

จังหวัดปราจีนบุรี เป็นจังหวัดที่คาบเกี่ยวระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก จึงมีอุณหภูมิค่อนข้างร้อนในฤดูร้อน และหนาวมากกว่าภาคกลางในฤดูหนาว ในฤดูฝนมักมีฝนตกชุก เช่นเดียวกับจังหวัดจันทบุรี น้ำป่าจากที่สูงคือ พื้นที่ของอำเภอวัฒนานครและอำเภอศรีประเทศ จะไหลลงสู่ที่ลาดต่ำ ผ่าน อำเภอสระแก้ว อำเภอภินทรบุรี อำเภอชาติ ทำให้เกิดน้ำท่วม ด้วยเหตุนี้ปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญทางตอนเหนือของจังหวัดคือ สถิติของผู้เจ็บป่วยด้วยไข้มาเลเรียและไข้ไม่ทราบสาเหตุจะมีมากที่สุด รองลงมาได้แก่โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร และโรคเกี่ยวกับทางเดินของระบบการหายใจ ตามลำดับ

เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยเหล่านี้ สถานที่ที่ให้การรักษาพยาบาลทั้งภาครัฐบาลและเอกชนยังมีปริมาณตลอดจนความสะดวกไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน อันสืบเนื่องมาจากปัญหาความยากจนของประชาชน ตลอดจนความห่างไกลของพื้นที่ โดยสัดส่วนของแพทย์ 1 คน : ประชากร จะสูงกว่าจังหวัดจันทบุรีมาก คือ แพทย์ 1 คนต่อ ประชากร 17,068 คน

สภาพทั่วไปของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดปราจีนบุรีซึ่งเป็นพื้นที่เกี่ยวเนื่องของพื้นที่ทำการศึกษา ปรากฏลักษณะความแตกต่างค่อนข้างชัดเจนระหว่างสองจังหวัดทั้งด้านกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ลักษณะทางด้านกายภาพนั้น จังหวัดปราจีนบุรีมีพื้นที่จังหวัดมากกว่าพื้นที่จังหวัดจันทบุรีประมาณเท่าตัว ทำให้มีการแบ่งเขตการปกครองเป็นอำเภอมากกว่าเท่าตัวเช่นกัน จังหวัดปราจีนบุรีแม้ว่าจะมีเขตติดต่อกับจังหวัดจันทบุรีระหว่างอำเภอวังน้ำเย็นกับอำเภอโป่งน้ำร้อนก็ตาม แต่การที่เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มาก และมีรูปร่างกว้างตามแนวตะวันออก - ตะวันตก ตั้งอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินทางตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งติดต่อกับจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้มีสภาพทางภูมิศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และลักษณะคุณภาพดิน คล้ายคลึงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมจะเหมาะสมกับพืชเพียงไม่กี่ชนิด ประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งจังหวัดใช้ทำนาและปลูกพืชไร่ ตรงกันข้ามกับจังหวัดจันทบุรีซึ่งมีรูปร่างค่อนข้างสมำเสมอและมีที่ตั้งใกล้กับอ่าวไทย ทำให้พื้นที่ตอนล่างและตอนกลางของจังหวัดได้รับความชุ่มชื้นจากอ่าวไทยตลอดปี เฉพาะตอนบนของพื้นที่จังหวัดคือ พื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อนจะมีความชุ่มชื้นค่อนข้างน้อย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินและพื้นที่ค่อนข้างลาดชัน เป็นภูเขาหรือเทือกเขา ประกอบกับลักษณะโครงสร้างทางธรณีวิทยามีผลทำให้การใช้ที่ดินของจังหวัดจันทบุรีมีหลายประเภทคือ

การใช้ที่ดิน เพื่อการเกษตรกรรมนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล - ไม้ยืนต้นคือ สวนผลไม้ ยางพารา นาข้าว และพืชไร่ การทำการประมงทางตอนล่างบริเวณอำเภอ แหวมสิงห์และอำเภอขลุง การขุดแร่ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ ฯลฯ

บริเวณ 4 อำเภอที่ทำการศึกษามีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกันคล้ายตาม ความแตกต่างทางกายภาพของทั้งสองจังหวัดคือ อำเภอสระแก้วซึ่งตั้งอยู่ตอนกลางของจังหวัด ปราจีนบุรี เป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุด และอำเภอวังน้ำเย็นซึ่งมีขนาดปานกลาง ทั้ง 2 อำเภอ จะมีสภาพต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์และการใช้ที่ดินคล้ายคลึงกับจังหวัดปราจีนบุรี แต่อำเภอ โป่งน้ำร้อนและอำเภอมะขาม ทั้ง 2 อำเภอจะมีการใช้ที่ดิน ซึ่งมีผลมาจากลักษณะภูมิประเทศ เนื่องจากทั้ง 2 อำเภอมีเทือกเขาสูงซึ่งเป็นป่าทึบกันอยู่ ทำให้พื้นที่ส่วนที่เหลือของอำเภอ โป่งน้ำร้อนมีสภาพทางภูมิศาสตร์และการใช้ที่ดินคล้ายคลึงกับบริเวณใกล้เคียงคืออำเภอวังน้ำเย็น แต่อำเภอมะขามนั้นมีพื้นที่ที่ยังมีสภาพทางภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกับลักษณะสภาพทั่วไปของจังหวัด จันทบุรี ทำให้มีการใช้ที่ดินสำหรับสวนผลไม้ ยางพารา เป็นส่วนใหญ่

ลักษณะประชากร

จังหวัดปราจีนบุรีมีพื้นที่ของจังหวัดมากกว่าจังหวัดจันทบุรีประมาณเท่าตัว ในขณะที่เดียวกันก็มีจำนวนประชากรมากกว่าประมาณเท่าตัวเช่นกัน แต่จังหวัดปราจีนบุรีมีความหนาแน่นประชากรมากกว่าจังหวัดจันทบุรีเล็กน้อย ลักษณะการกระจายตัวของประชากรราย อำเภอของจังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดจันทบุรีนั้น กลุ่มอำเภอทางตอนบนของจังหวัดจันทบุรี จะเป็นอำเภอขนาดใหญ่มีจำนวนประชากรค่อนข้างสูง แต่มีความหนาแน่นประชากรเบาบางมาก ตรงกันข้ามกับอำเภอทางตอนล่างของจังหวัดซึ่งเป็นอำเภอขนาดเล็ก มีจำนวนประชากรค่อนข้างน้อย แต่มีความหนาแน่นประชากรค่อนข้างสูง สำหรับจังหวัดปราจีนบุรีนั้น กลุ่มอำเภอขนาดใหญ่จะอยู่บริเวณตอนกลางของจังหวัดจะมีจำนวนประชากรค่อนข้างสูง แต่มีความหนาแน่นประชากรเบาบางมาก กลุ่มอำเภอขนาดเล็กทางทิศตะวันตกจะมีจำนวนประชากรค่อนข้างน้อย แต่มีความหนาแน่นประชากรสูง กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นประชากรเบาบางของทั้งจังหวัด จันทบุรีและจังหวัดปราจีนบุรี จะมีความเคลื่อนไหวของประชากรเกิดขึ้นมากคือตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีอัตราการเพิ่มประชากรค่อนข้างสูง แต่กลุ่มอำเภอที่มีจำนวนประชากรค่อนข้างน้อย แต่มีความหนาแน่นประชากรค่อนข้างสูงของจังหวัดปราจีนบุรี จะมีจำนวนประชากรค่อนข้าง

คงที่ เนื่องจากมีอัตราเพิ่มประชากรต่ำโดยตลอด ตรงกันข้ามกับจังหวัดจันทบุรีซึ่งอำเภอ
ลักษณะดังกล่าวยังคงมีอัตราการเพิ่มประชากรค่อนข้างสูง

กลุ่มอำเภอบริเวพื้นที่สองข้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้วที่มีลักษณะกายภาพ
คล้ายคลึงกันจะมีลักษณะประชากรคล้ายคลึงกันด้วยคือ ความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่
อำเภอยังคงน้อยแม้ว่าจะมีอัตราการเจริญเติบโตของประชากรอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นภาวะ
ที่เกิดขึ้นกับอำเภอที่ยังมีพื้นที่เปิดใหม่ ประชากรที่เพิ่มขึ้นนี้แทบทั้งหมดมาจากการย้ายถิ่น
อำเภอวังน้ำเย็นจะมีประชากรเพิ่มขึ้นจากการย้ายถิ่นประชากรมากที่สุด รองลงมาได้แก่
อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอสระแก้วตามลำดับ ยกเว้นเฉพาะอำเภอมะขามซึ่งมีลักษณะ
ทางกายภาพแตกต่างไปจากอำเภออื่น ๆ คือ ลักษณะประชากรส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับอำเภอ
อื่น ๆ ข้างต้น ยกเว้นเฉพาะมีการเพิ่มจำนวนประชากรค่อนข้างต่ำเนื่องจากการย้ายถิ่นที่
เกิดขึ้นมีจำนวนน้อยกว่าอำเภออื่น ๆ จากการคาดคะเนจำนวนประชากรในอนาคตปรากฏว่า
อำเภอวังน้ำเย็นมีแนวโน้มเป็นอำเภอที่มีจำนวนและความหนาแน่นประชากรมากกว่าอำเภออื่น ๆ
ในกลุ่มอำเภอบริเวสองฟากถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว เนื่องจากมีอัตราการเจริญเติบโต
สูงสุด ในขณะที่เดียวกันจากอัตราการเจริญเติบโตของประชากรอำเภอมะขามที่ต่ำกว่าอำเภอ
อื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน จะทำให้อำเภอมะขามมีจำนวนน้อยกว่าอำเภออื่น ๆ และมีความหนา
แน่นประชากรเบาบางกว่าเช่นกัน

การแสดงลักษณะประชากรของ 4 อำเภอที่ศึกษาด้วยการจำแนกเป็นรายตำบล
นั้นจะมีลักษณะและความเคลื่อนไหวของประชากรคล้ายคลึงกับประชากรระดับจังหวัด เช่นกันคือ
ประชากรรายตำบลของทั้ง 3 อำเภอคือ อำเภอสระแก้ว อำเภอวังน้ำเย็น และอำเภอ
โป่งน้ำร้อน ตำบลซึ่งเป็นที่ตั้งของสุขาภิบาลจะมีจำนวนประชากรมากกว่าตำบลอื่น ๆ ความ
หนาแน่นและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นสูงกว่าบริเวณอื่น ๆ ตำบลซึ่งอยู่ไกลเคียงกับตำบลที่ตั้ง
สุขาภิบาลยังคงมีจำนวนและความหนาแน่นประชากรค่อนข้างสูง แต่ตำบลอื่น ๆ ซึ่งอยู่ห่างไกล
ออกไปจะมีจำนวนและความหนาแน่นประชากรค่อนข้างต่ำ

โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ

จากลักษณะการใช้ที่ดินของทั้ง 2 จังหวัด ทำให้จังหวัดจันทบุรี และจังหวัด
ปราจีนบุรีมีฐาน เศรษฐกิจของจังหวัดขึ้นอยู่กับทางการกสิกรรม สาขาการผลิตอื่น ๆ นอกจากการ

คำสั่งและคำปลีกแล้ว จังหวัดจันทบุรีจะมีอัตราส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมที่ได้รับจากสาขาการผลิตระดับทุติยภูมิมากกว่าจังหวัดปราจีนบุรี ประกอบกับผลผลิตที่ได้รับจากการกสิกรรมของจังหวัดจันทบุรี โดยทั่วไปมักให้ผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจมากกว่า ทำให้รายได้เฉลี่ยประชากรจังหวัดจันทบุรีสูงกว่าจังหวัดปราจีนบุรีอยู่มาก ดังนั้นบริเวณ 4 อำเภอที่ทำการศึกษาคือ อำเภอส่วนใหญ่ (ยกเว้นอำเภอมะขาม) ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพและการใช้ที่ดินคล้ายคลึงกับจังหวัดปราจีนบุรี จึงควรที่จะมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจคล้ายคลึงกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดปราจีนบุรีด้วย

โครงสร้างพื้นฐาน

จากความกว้างใหญ่ของพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี และมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจต่อยกกว่า ทำให้จังหวัดปราจีนบุรีมีโครงข่ายของโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ บริการสาธารณสุข ฯลฯ เปรียบกว่าจังหวัดจันทบุรีซึ่งมีขนาดของจังหวัดเล็กกว่า แต่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจดีกว่า แต่ลักษณะของโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานของทั้ง 2 จังหวัดจะคล้ายคลึงกันคือ จะหนาแน่นเฉพาะบริเวณเทศบาลเมืองเท่านั้น และจะกระจายออกไปบ้างบริเวณชุมชนหนาแน่น ที่เป็นที่ตั้งเทศบาลตำบลหรือสุขาภิบาล

โดยสรุปแล้วลักษณะทางกายภาพ เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้ที่ดินทำให้สภาพทั่วไปของจังหวัดจันทบุรีทั้งด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ มีมาตรฐานสูงกว่าจังหวัดปราจีนบุรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย